

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOSOFIJOS FAKULTETAS
PSICHOLOGIJOS INSTITUTAS

Raimonda Kukliauskaitė

**Jaunų suaugusiųjų sąlyčio su COVID-19 liga, vertybių ir rekomendacijų
laikymosi sąsajos karantino laikotarpiu**

Magistro baigiamasis darbas

Sveikatos psichologijos studijų programa

Darbo vadovė: Dr. Olga Zamalijeva

Vilnius 2021

TYRINYS

SANTRAUKA	4
SUMMARY	5
SVARBIAUSIOS SĄVOKOS	6
PRATARMĖ	7
1.ĮVADAS	8
1.1. Rekomendacijų laikymasis	8
1.1.1. Rekomendacijų laikymąsi lemiantys veiksniai	8
1.2. Vertybės	11
1.2.1. Vertybių samprata	11
1.2.2. Vertybių klasifikacija	12
1.2.3 Vertybių sąsajos su elgesiu	20
1.2.4. Vertybių sąsajos su rekomendacijų laikymusi	22
1.3. Sąlytis su liga	23
1.3.1 Sąlytis su liga ir jo ryšys su rekomendacijų laikymusi	23
2.TYRIMO METODIKA	27
2.1 Tyrimo dalyviai	27
2.2 Tyrimo instrumentai	27
2.3 Tyrimo eiga	31
2.4. Duomenų analizė	31
3.REZULTATAI	32
3.1 Sąsajos tarp sociodemografinių charakteristikų ir vertybių bei rekomendacijų laikymosi	32
3.2 Sąlyčio su liga sąsajos su rekomendacijų laikymusi bei vertybėmis	35
3.3 Vertybių ir rekomendacijų laikymosi sąsajos	39
3.4 Karantino rekomendacijų tarpusavio ryšys	43
3.5 Karantino rekomendacijų laikymosi prognostiniai veiksniai	44
3.6 Sąlyčio su liga vaidmuo vertybių ir rekomendacijų laikymosi ryšiui	48
4. REZULTATŲ APTARIMAS	51
4.1 Rezultatų apžvalga	51
4.2 Tyrimo ribotumai ir rekomendacijos ateities tyrimams	55
5. IŠVADOS	56
LITERATŪRA	57
PRIEDAI	67

1 priedas. Karantino ir socialinio atsiribojimo rekomendacijų laikymosi klausimynas	67
2 priedas. Anketos klausimai	69
3 priedas. Daugialypės tiesinės regresijos rezultatai prognozuojant rankų higienos rekomendacijų laikymąsi	71
4 priedas. Daugialypės tiesinės regresijos rezultatai prognozuojant asmeninės higienos rekomendacijų laikymąsi	72

SANTRAUKA

Jaunų suaugusiųjų sąlyčio su COVID-19 liga, vertybių ir rekomendacijų laikymosi sąsajos karantino laikotarpiu, Raimonda Kukliauskaitė. Vilnius, 2021, p. 72

Siekiant užtikrinti karantino metu teikiamų rekomendacijų efektyvumą svarbu ištirti kokie veiksniai tam turi įtakos. Rekomendacijų laikymąsi lemiančių veiksnių tyrinėjimas gali reikšmingai prisidėti prie nepageidaujamo pandemijos poveikio sveikatai sumažinimo. Tyrimo tikslas – išsiaiškinti jaunų suaugusiųjų sąlyčio su COVID-19 liga, vertybių ir rekomendacijų laikymosi sąsajas karantino laikotarpiu. Tyrime dalyvavo 207 respondentai, iš kurių 164 moterys (79,2%) ir 43 vyrai (20,8%). Respondentų amžius svyruoja nuo 18 iki 51 metų ($M=23,39$; $SD=4,611$). Tyrimui naudota Žmogiškųjų vertybių skalė bei darbo autorės sukurti instrumentai. Atlikus regresinę analizę nustatyta, kad rankų higienos rekomendacijų laikymąsi padeda prognozuoti saugumo vertybės; sužadavimo, tradiciškumo bei saugumo vertybės prognozuoja asmeninės higienos rekomendacijų laikymąsi; savikryptingumo bei sužadavimo vertybės prognozuoja dažnesnį socialinio atsiribojimo rekomendacijų nesilaikymą, tuo tarpu saugumo vertybės prognozuoja mažesnį šių rekomendacijų nesilaikymą; nebuvo pastebėta vertybių prognostinio poveikio socialinės higienos rekomendacijų laikymuisi. Kitas svarbus aspektai yra tai, kad pastebėtas sąlyčio su liga poveikis vertybių ir rekomendacijų laikymosi ryšiui: tiesioginio sąlyčio su COVID-19 liga atveju, asmenys pasižymintys aukštesniu savikryptingumo vertybių vertinimu taip pat pasižymėjo dažnesniu rankų higienos ir asmeninės higienos rekomendacijų laikymuisi.

Raktiniai žodžiai: COVID-19, rekomendacijų laikymasis, vertybės, sąlytis su liga.

SUMMARY

Relationship between exposure to COVID-19, values and compliance to recommendations among young adults during quarantine, Raimonda Kukliauskaitė, Vilnius, 2021, p. 72

In order to ensure the effectiveness of quarantine recommendations, it is important to examine what factors influence this. Research about determinants of compliance to recommendations can make a significant contribution to reducing the adverse health effects of a pandemic. Aim of this study is to investigate the relationships between exposure to COVID-19, values and compliance to recommendations among young adults during quarantine. The participants were 207 young adults, 164 women (79,2%) and 43 men (20,8%) aged 18 to 51 years ($M=23,39$; $SD=4,611$). Human Values Scale and questionnaire developed by the author were used in this study. Conducted regression analysis showed that security values helps predict compliance with hand hygiene recommendations; stimulation, tradition and security values predict compliance with personal hygiene recommendations; self-direction and stimulation values predict more frequent non-compliance with social distancing recommendations, while security values predict less non-compliance with these recommendations; no prognostic effect of the values on compliance with social hygiene recommendations was observed in this study. Another important aspect is the observed effect of exposure to disease on the relationship between compliance to recommendations and values: when direct exposure to COVID-19 is observed, person with higher level of self-direction values also reported more frequent compliance with hand hygiene and personal hygiene recommendations.

Key words: COVID-19, compliance to recommendations, values, exposure to disease

SVARBIAUSIOS SĄVOKOS

Jauni suaugusieji (*angl. emerging adults*) – tai toks amžiaus tarpsnis nuo vėlyvosios paauglystės, besitęsiantis per dvidešimtuosius gyvenimo metus, tiksliau nuo 18 iki 25 metų. Šis laikotarpis apibūdinamas kaip tapatybės tyrinėjimo gyvenimo tarpsnis, kurio metu yra itin susitelkiama į save bei priimami svarbūs gyvenimo sprendimai (Arnett, 2000).

Vertybės - tai įsitikinimai, susiję su pageidaujama pasiekimais ar elgesiu, kuriais vadovaujama specifinėse situacijose (Swchartz, 1992).

COVID-19 – infekcinė liga, kurią sukelia naujai atrastas sunkus ūminis respiracinio sindromo koronavirusas-2 (SARS-CoV-2) (WHO, 2020). Dažniausiai koronavirusai sukelia lengvas ar netgi besimptomės infekcijas, tačiau gali sukelti ir sunkesnes ligas ar komplikacijas (NVSC, 2021).

Sąlytį turėjęs asmuo – bet kuris asmuo, turėjęs sąlytį su patvirtintu COVID-19 atveju laikotarpiu, kada COVID-19 atvejis galėjo būti užkrečiamas (SAM, 2020)

Socialinis atsiribojimas (*angl. social distancing*) – saugaus atstumo tarp savęs ir kitų asmenų, kurie nėra iš to paties šeimos ūkio, palaikymas. Rekomenduojama laikytis ne mažesnio kaip 2 metrų atstumo nuo kitų asmenų tiek uždaroje, tiek atviroje erdvėje (CDC, 2020).

Karantinas – laikinas režimas, kurio metu įvedamos įvairaus pobūdžio priemonės, skirtos užtikrinti apsaugą bei sumažinti infekcijų ligų plitimą (Gensini et. al., 2004).

Raktiniai žodžiai: vertybės, COVID-19, sąlytis su liga, rekomendacijų laikymasis

PRATARMĖ

Reaguojant į COVID-19 virusinės infekcijos plitimą pasaulio šalys ėmėsi įvairiausių priemonių, siekiant sustabdyti šios ligos plitimo mastą. Karantino rekomendacijų laikymasis yra pripažįstamas kaip vienas iš būdų, padedančių efektyviai sumažinti šios infekcijos plitimą, kadangi ligos plitimo mastai labai priklauso nuo žmonių elgesio.

Kad karantino metu teikiamos rekomendacijos būtų efektyvios ir mažintų COVID-19 plitimo mastą, svarbu išsiaiškinti kokie veiksniai turi įtakos pateiktų rekomendacijų laikymuisi. Rekomendacijų laikymąsi lemiančių veiksnių tyrinėjimas gali reikšmingai prisidėti prie nepageidautino pandemijos poveikio sveikatai mažino. Kadangi rekomendacijų nesilaikymas ne tik sudaro palankias sąlygas virusui ir toliau plisti, bet sukelia ir kitų tiek psichologinės, tiek fizinės sveikatos problemų. Ankstesnė patirtis ir žinios rodo, kad netinkamos priemonės ir veiksmai gali tik padidinti sąlyčio su liga tikimybę. Ankstesnių pandemijų metu atlikti tyrimai atskleidė demografinių, socialinių ir psichologinių veiksnių įtaką žmonių elgesiui pandemijos laikotarpiu (Tang & Wong, 2003; Bish & Michie, 2020). Literatūroje taip pat aptinkama tyrimų, nagrinėjančių vertybių svarbą motyvuojant konkrečias žmonių grupes atsakingai elgtis pandemijos metu (Goodwin et. al., 2010; Taberner et. al. 2020) bei sąlyčio su COVID-19 liga poveikį psichologinei sveikatai (Van Der Velden et. al., 2020; Dong et .al. 2020; Zhang et. al., 2020; Koçak, et. al., 2021). Tačiau gerokai mažiau žinoma kaip sąlytis su liga bei vertybės yra susijusios su rekomendacijų laikymusi karantino metu.

Laikytis karantino nurodymų nėra lengva. Įvairiose šalyse atliekami tyrimai rodo, kad žmonės ne visuomet yra linkę laikytis siūlomų rekomendacijų. Jauni suaugusieji yra plačiai pripažįstami kaip mažiausiai COVID-19 ligos kontrolės ir prevencijos rekomendacijų paisanti asmenų grupė (Nivette et. al., 2021), ypač išsiskiria socialinio atsiribojimo apribojimų paisymas (Cohen et al., 2020; Roy-Chowdhury et al., 2020). Supratimas, kodėl žmonės nusprendžia laikytis ar ignoruoti karantino rekomendacijas, skirtas visuomenės sveikatai užtikrinti, yra nepaprastai svarbus. Todėl aktualu atlikti tyrimus, siekiant sužinoti kas turi įtakos jaunų suaugusiųjų karantino rekomendacijų laikymuisi, kad būtų galima surasti efektyvius būdus, skatinančius jų motyvaciją laikytis rekomendacijų ir taip kontroliuoti infekcines ligos plitimą. Tai aktualu tyrinėti ir Lietuvoje, kadangi stokojama tyrimų, nagrinėjančių rekomendacijų laikymąsi prognozuojančius veiksniais. Iki šiol atlikta nemažai tyrimų, nagrinėjančių įvairių psichologinių veiksnių, asmenybės bruožų reikšmę rekomendacijų laikymuisi, tačiau tyrimų nagrinėjančių tokių veiksnių kaip vertybių ar sąlyčio su liga svarbą labai stinga, o Lietuvoje apskritai iki šiol nėra atlikta panašaus tyrimo. Be to, užsienio šalyse atliktų tyrimų rezultatai ne visuomet tiksliai atspindi situaciją kitose šalyse dėl pastebimų

tarpkultūrinių vertybių skirtumų, bei įvairiose šalyse taikomų skirtingų strategijų, skatinančių laikytis šių rekomendacijų.

1. ĮVADAS

1.1. Rekomendacijų laikymasis

1.1.1. Rekomendacijų laikymąsi lemiantys veiksniai

Šalims visame pasaulyje susiduriant su pandemijos keliamais iššūkiais, imtasi įvairiausių prevencinių priemonių, skirtų sustabdyti COVID-19 ligos plitimą. Anksčiau atlikti tyrimai parodė, kad individualus prevencinių priemonių taikymas yra būtinas, siekiant veiksmingai sustabdyti infekcijos plitimą (Jang et. al. 2019). Atlikta nemažai tyrimų, nagrinėjusių medicininių veido kaukių efektyvumą pandemijos metu, kurie patvirtino šios priemonės naudingumą mažinant infekcinės ligos plitimą (Allison et. al. 2010; Worby & Chang, 2020; Wang et. al. 2020). Pastebėta, kad kaukių dėvėjimas susijęs ir su kitų apsaugos priemonių laikymusi, asmenys, kurie dėvėjo apsaugines veido kaukes buvo labiau linkę laikytis ir kitų prevencinių apsisaugojimo priemonių (Betsch et. al. 2020). Įrodyta ir rankų higienos laikymosi svarba valdant COVID-19 infekcijos plitimą pandemijos metu (Higienos institutas, 2020). Taip pat įvertinta ir atstumo laikymosi svarba pandemijos kontekste. Nors tyrėjai ir pabrėžia dalinę atstumo laikymosi naudą, bendrai teigiamai vertina šios priemonės taikymą, siekiant sumažinti infekcijos plitimo mastą (Chu et. al. 2020; Fong et al. 2020; Mahtani et al. 2020). Tačiau jau pirmosios COVID-19 bangos metu pastebėta, jog ne visi asmenys laikosi nurodytų rekomendacijų. Siekiant surasti efektyvius būdus, skatinančius žmonių motyvaciją laikytis rekomendacijų, atlikta nemažai mokslinių tyrimų.

COVID-19 pandemijos metu atlikti tyrimai atskleidė, kad rekomendacijų laikymasis priklauso nuo kai kurių demografinių veiksnių. Pastebėta, kad vyrai linkę mažiau laikytis prevencinių priemonių lyginant su moterimis (Sobol et. al., 2020; Tomczyk, Rahn & Schmidt, 2020; Carlucci et. al., 2020). Kai kurie tyrėjai rizikingą elgesį išskiria kaip vyriškumo išraišką (Fleming & Agnew-Brune, 2015; Wingood & DiClemente, 2000). Visa tai turi rimtų padarinių visuomenės sveikatai, ypačiai atsižvelgiant į COVID-19 paplitimo ir mirtingumo statistiką, rodančią, kad tarp sergančių COVID-19 virusine infekcija didesnė dalis yra vyrų (Guan et. al., 2020; Remuzzi & Remuzzi, 2020) ir tai, kad vyrai nuo COVID-19 infekcijos miršta dažniau nei moterys (Deng et .al., 2020). Kalbant apie kitus demografinius rodiklius, aukštasis išsilavinimas taip pat siejamas su didesniu rekomendacijų laikymusi (Brouard et al., 2020) kaip ir amžius, pastebima, jog jauni žmonės linkę mažiau laikytis rekomendacijų nei vyresnio amžiaus žmonės (Murphy et. al., 2020).

Nemažai tyrėjų kėlė prielaidas, jog rekomendacijų laikymąsi gali prognozuoti įvairūs psichologiniai veiksniai. Psichologinis lankstumas (angl. *psychological flexibility*) laikomas vienu esminių psichologinio atsparumo elementų, kurio dėka asmuo geba mąstyti lanksčiai bei stresinių situacijų metu kontroliuoti savo elgesį (Haglund et al., 2007). Pasak Marschalko ir kitų (2021), COVID-19 pandemijos kontekste psichologinis lankstumas laikomas reikšmingu prevencinio elgesio prognostiniu veiksniumi. Karantino metu buvo pastebimas padidėjęs altruistinis požiūris, asmenys rėmė karantino priemonių naudojimą bei buvo linkę laikytis rekomendacijų, siekiant apsaugoti kitus nuo užsikrėtimo (Inglehart et. al., 2009).

Taip pat nemažai dėmesio skiriama ir nerimo dėl sveikatos bei nerimo dėl suvaržymų ir apribojimų tyrinėjimui. Tyrimai atlikti ankstesnių pandemijų metu parodė, kad nerimas dėl sveikatos labiau skatino laikytis rekomendacijų (Bish & Michie, 2010). Pasak Ben-Ezra ir kitų (2020), mažesnis distreso lygis buvo pastebėtas karantino rekomendacijų besilaikančių asmenų grupėje. Baimė ir nerimas buvo išskiriami kaip stiprūs elgesį, nulemtą COVID-19 pandemijos, numatantys veiksniai (Kamran & Naeim, 2020). Suvokiamas pažeidžiamumas taip pat turi reikšmingos įtakos žmonių elgesiui pandemijos metu, asmenys, kurie jautėsi labiau pažeidžiami buvo labiau linkę laikytis prevencinių apsaugos priemonių (Storopoli et. al., 2020). Baimė užsikrėsti ir susirgti yra dar vienas reikšmingas prevencinį elgesį prognozuojantis veiksnys, galintis pakeisti su sveikata susijusius ketinimus, nuostatas ir elgesį (Tannenbaum et. al., 2015). Ankstesnių pandemijų metu atliktas tyrimas pastebėjo tiesioginį ryšį tarp saviveiksmingumo ir sveikatos pokyčių (Lee & Cho, 2015).

Asmeninių nuostatų ir socialinių normų reikšmės tyrimai ypač populiarūs tiriant žmonių elgesį pandemijos metu. Žmonių tikėjimas, jog sveikatos apsaugą užtikrinančios prevencinės priemonės yra efektyvios bei rūpestis dėl savo pačių sveikatos yra svarbūs veiksniai numatantys aktyvesnę savanorišką rekomendacijų laikymąsi bei kitų raginimą taikyti šias prevencines priemones (Clark et. al., 2020). Suvokiamas teikiamų rekomendacijų veiksmingumas, buvo tyrinėjamas tiek ankstesnių pandemijų, tiek dabartinės COVID-19 pandemijos kontekste ir yra įvardijamas kaip vienas iš labiausiai prevencinių priemonių laikymąsi prognozuojančių veiksnių (Rezaei-pandari & Mirkhalili, 2018; Pollak et. al. 2020). Zajenkowski ir kiti (2020) nustatė, kad rekomendacijų laikymuisi įtakos turi pandemijos situacijos įvertinimas, t.y. kuomet COVID-19 infekcija suvokiama kaip didesnę grėsmę sveikatai kelianti liga, tuomet suaktyvėja ir prevencinių priemonių paisymas. Vokietijoje atlikto tyrimo duomenimis, daugelis žmonių laikosi socialinio atsiribojimo rekomendacijų dėl dviejų skirtingų priežasčių: siekiant apsaugoti save arba labiausiai pažeidžiamas grupes, kurių sveikatai COVID-19 infekcija kelia didžiausią pavojų (Liekfett & Becker, 2021). Tai patvirtino ir Yıldırım bei Güler (2020) atliko tyrimo rezultatai, patvirtinantys, jog asmenys dažniausiai laikosi prevencinių apsaugos nuo viruso priemonių, visų pirma, siekdami apsaugoti save. Taip pat pastebimas teigiamas

ryšys tarp pozityvaus požiūrio į ateitį ir COVID-19 prevencinio elgesio vykdymo. Pastebėta, kad asmeninės nuostatos ir socialinės normos taip pat reikšmingai prognozuoja ir ketinimus toliau laikytis teikiamų rekomendacijų (Bulotaitė ir kt., 2021).

Bicchieri ir kolegų (2020) teigimu, socialinis artumas (angl. *social closeness*) gali turėti įtakos socialinių normų paisymui, žmonės labiau linkę keisti savo elgesį, kuomet sulaukia paskatinimo laikytis nurodymų iš tai pačiai socialinei grupei priklausančio asmens, lyginant su išoriniu informacijos šaltiniu. Netiesioginė socialinė įtaka, t. y. matymas kaip kiti žmonės gerbia normas ir laikosi konkrečių nurodymų, gali paskatinti pačius asmenis taip pat elgtis (Keizer & Schultz, 2018). Nuostatos, socialinės normos bei suvokta elgesio kontrolė reikšmingai susijusios su ketinimais laikytis tokių prevencinių priemonių kaip rankų plovimas ir socialinis atsiribojimas (Trifiletti et. al., 2021). Pasak Webster ir kitų (2020), siekiant pagerinti rekomendacijų laikymąsi visuomenės sveikatos specialistai turėtų akcentuoti socialines normas, skatinančias tokį altruistinį elgesį, padidinti suvokiamą naudą, kurią daro karantino laikymasis visuomenės sveikatai. Svarbu atkreipti dėmesį ir į socialinio pageidaujimumo faktorių, kai kuriais atvejais, respondantai norėdami sudaryti geresnį įspūdį, gali pateikti vyraujančias normas atitinkančius atsakymus. Nors Larsen ir kitų (2020) atliktas tyrimas ir nustatė, kad socialinio pageidaujimumo šališkumas neiškreipia rezultatų tyrinėjant rekomendacijų nesilaikymą, tačiau pripažįstama, jog tai svarbus veiksnys į kurį vertėtų atsižvelgti vertinant žmonių elgesį.

Literatūroje neretai minimi ir įvairūs elgesio keitimą aiškinantys teoriniai modeliai, tokie kaip Įsitikinimų dėl sveikatos (angl. Health Belief Model) ir Apsaugos motyvacijos (angl. Protection Motivation Theory) modeliai, apimantys įvairius veiksnius skatinančius keisti elgesį, siekiant pagerinti sveikatos būklę. Taikant šiuos teorinius modelius COVID-19 pandemijos kontekste nustatyta, kad prevencinio elgesio vykdymas susijęs su rizikos vertinimu, aiškiai suvokiama rekomenduojamo elgesio nauda bei suvokiamu saviveiksmingumu (Kim & Kim, 2020; Zitek & Schlund, 2020; Ezati Rad et. al., 2021).

Analizuojant mokslinę literatūrą taip pat pastebimi tyrimai atkreipiantys dėmesį į sveikatos raštingumo įtaką rekomendacijų laikymuisi. Asmenys pasižymintys didesniu sveikatos raštingumu, labiau linkę keisti su sveikata susijusį elgesį (Heide et. al., 2013). Sveikatos raštingumas padeda tinkamai reaguoti į gausius su COVID-19 liga susijusios informacijos kiekius atsirenkant naudingą informaciją nuo klaidinančios. Sveikatos raštingumas laikomas vienu iš pagrindinių veiksnių, galinčių palengvinti patikimos informacijos, susijusios su COVID-19 pandemija, atskyrimą nuo klaidingos informacijos. Okan ir kolegų (2020) atliktas tyrimas rodo, kad žemu sveikatos raštingumu pasižymintys asmenys oficialių su sveikata susijusių rekomendacijų laikosi rečiau.

Rekomendacijų laikymuisi įtakos turi ir šaltinio patikimumas, pasitikėjimas pateikiama informacija labai priklauso nuo pasitikėjimo pačiu šaltiniu. COVID-19 pandemijos metu

žiniasklaida perduoda informaciją visuomenei, kuria remiantis priimami sprendimai dėl sveikatos apsaugojimo (Garfin et. al., 2020). Gaunamas didelis žinių ir informacijos, susijusios su COVID-19 infekcija, kiekis gali lemti didesnę supratimą apie šios virusinės infekcijos grėsmę ir susirgimo riziką bei paskatinti laikytis rekomendacijų. Taigi, rekomendacijų pateikimo visuomenei būdas, dar vienas svarbus veiksnys, turintis įtakos žmonių elgesiui. Toks rekomendacijų pateikimo būdas, kuomet informacija teikiama pabrėžiant jų naudą bei teigiamus pokyčius gali lemti didesnę siūlomų prevencinių priemonių laikymąsi (Bellato, 2020).

Apibendrinant galima teigti, kad rekomendacijų laikymąsi pandemijos metu gali prognozuoti įvairūs demografiniai, psichologiniai ir socialiniai veiksniai. Suvokiamas prevencinio elgesio efektyvumas, patiriamas nerimas dėl iškilusios grėsmės, asmeninės nuostatos ir socialinės normos laikomi pagrindiniais veiksniais, lemiančiais rekomendacijų laikymąsi pandemijos metu.

1.2. Vertybės

Vertybės tarsi savotiškas žmogaus gyvenimo kelrodis, kuris glaudžiai susijęs su žmogaus noru prisitaikyti prie išorinio pasaulio, susikuriant sau palankią ir artimą aplinką. Vertybės apibrėžia dalykus, kuriuos žmonės laiko svarbiais, vertingais bei nurodo kam yra teikiama pirmenybė. Žmonės neretai vadovaujasi vertybėmis kuomet priima sprendimus savo gyvenime, nuo vertybių taip pat gali priklausyti ir asmens elgesys. Jos vadovauja sąmoningam elgesiui ir motyvuoja žmones imtis veiksmų, atitinkančių jų vertybes bei vengti tų, kuriems jos prieštarauja. Pastebimas vertybių vaidmuo tiek priimant įprastus kasdienes sprendimus, tiek numatant nepageidaujamo elgesio išraiškas. Nors vertybių sąvoka dažnai vartojama kasdieniame gyvenime ir atrodo visiems intuityviai suprantama, visgi mokslininkų bendruomenėje vieno bendrai pripažinto supratimo nėra, todėl yra svarbu pasiaiškinti, kas gi yra tos vertybės.

1.2.1. Vertybių samprata

Nors vertybės tyrinėjamos gana plačiai, tačiau iki šiol nėra pateiktos bendros vertybių sampratos, kuri būtų visuotinai bendrai pripažįstama. Vertybės sąvoka yra daugialypė, kintanti bei turinti nevienodą reikšmę ir svarbą skirtingame kultūriniame kontekste. Apžvelgtoje mokslinėje literatūroje individualios asmeninės vertybės skirtingų autorių apibrėžiamos įvairiai. Kavaliauskienės (2005) teigimu, vertybė yra viena iš tų sudėtingai apibrėžiamų sąvokų, dėl įvairaus jos supratimo ir aiškinimo. Pasak Imbrasaitės (2004), vertybės tai pageidautini tikslai arba vadovaujantys asmens gyvenimo principai, kurie konkrečiam asmeniui pasižymi skirtinga reikšme. Vertybės gali skirtis, priklausomai nuo to, kokią prasmę joms suteikia individas, tačiau visas jas vienija jų reikšmė

asmeniui (Vveinhardt, Nikaitė, 2008). Skimina ir kitų (2018) teigimu, vertybės yra laikomos motyvaciniais konstruktais ir yra apibrėžiamos kaip siektini gyvenimo tikslai, kurie lemia suvokimą, sprendimus ir elgesį. Vertybės dažniausiai siejamos su individualiu lygmeniu, t. y. žmogaus pasirinkimu. Vieni mokslininkai vertybes linkę laikyti lygiavertėmis su interesais, įsitikinimais, motyvais, norais, poreikiais ir standartais (Morgado, 1995). Tuo tarpu kiti autoriai teigia, kad vertybės yra gerokai labiau įsitvirtinusios, stabilesnės ir bendresnės nei požiūris ar įsitikinimai (England ir Lee 1974; Kocai, 2018).

Bendraja prasme vertybės yra tai kas svarbu žmogui, abstrakti galutinė būseną, kurią asmuo nori pasiekti (Ponizovskiy et. al., 2019). Vienas dažniausių mokslinėje literatūroje minimų vertybių apibūdinimų priklausomo psichologui Schwartz (1992), kuris vertybes apibrėžia kaip įsitikinimus, susijusius su pageidaujama pasiekimais ar elgesiu, kuriais vadovaujama specifinėse situacijose. Taip pat Schwartz (2012) išskyrė šešis pagrindinius bruožus, kurie yra numatomi daugelio autorių darbuose ir yra svarbūs visoms vertybėms:

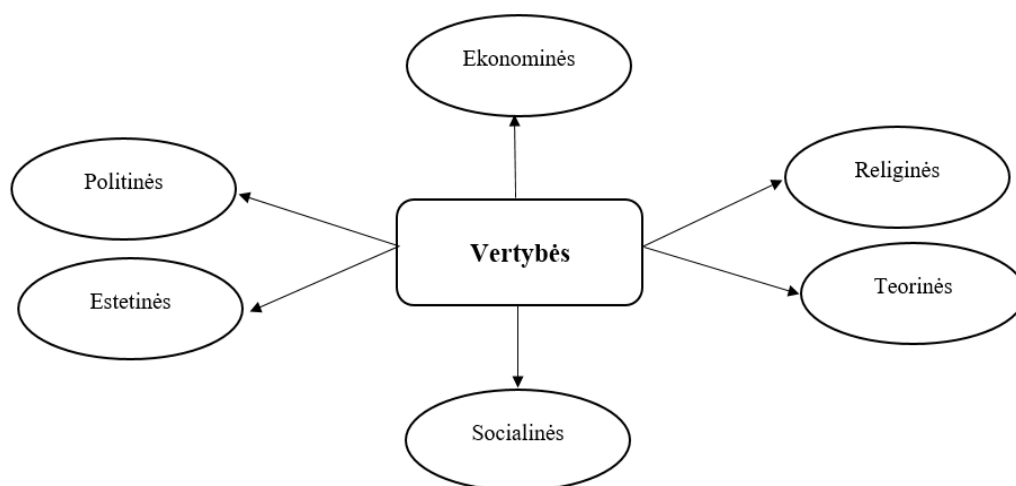
- **Vertybės yra įsitikinimai;**
- **Vertybės nurodo pageidaujamus tikslus, kurie motyvuoja imtis veiksmų;**
- **Vertybės viršija konkrečius veiksmus ir situacijas.** Šis bruožas skiria vertybes nuo normų ir požiūrių, kurie paprastai nurodo konkrečius veiksmus, objektus ar situacijas;
- **Vertybės veikia kaip standartai ar kriterijai.** Žmonės nusprendžia kas yra gerai ar blogai, teisėta ar neteisėta, verta daryti ar vengti, remiantis galimomis pasekmėmis jų puoselėjamos vertybėms;
- **Vertybės išdėstomos pagal svarbą viena kitos atžvilgiu.** Žmonių vertybės formuoja prioritetų sistemą, kuri apibūdina juos kaip asmenis. Šis hierarchinis bruožas taip pat vertybes skiria nuo normų ir požiūrio;
- **Santykinė kelių vertybių svarba lemia veiksmus.** Bet koks požiūris ar elgesys paprastai turi reikšmės daugiau nei vienai vertybei. Kompromisas tarp svarbių, konkuruojančių vertybių lemia požiūrius ir elgesį. Vertybės daro įtaką veiksams, kuomet jie yra aktualūs ir svarbūs pačiam asmeniui.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad nors vertybės sąvoka ir yra daugialypė, kintanti bei skirtingose kultūrose savaip interpretuojama, dėl vieno plačiai sutariama – jų poveikio žmogaus elgesiui bei sprendimams.

1.2.2. Vertybių klasifikacija

Vertybės mokslinėje literatūroje yra gana plačiai aprašomos, aptinkama įvairių vertybių modelių, neretai papildančių vienas kitą. Dažniausiai vertybės klasifikuojamos hierarchiniu principu,

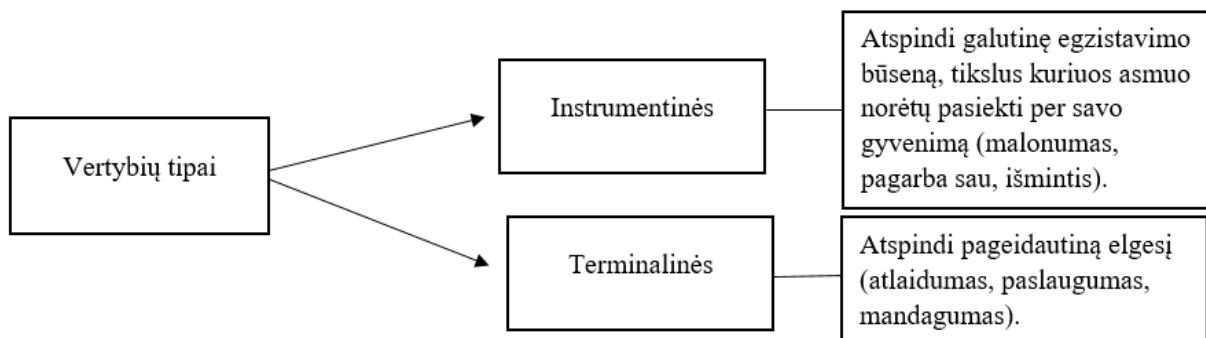
tačiau kiek sudėtingiau išskirti kriterijus, pagal kuriuos būtų galima atrinkti pagrindines ar mažiau svarbias vertybes. Toliau bus aptariami dažniausiai literatūroje minimi vertybių modeliai. Vienas iš jų - **Spranger vertybių modelis**. Šis vertybių modelis išskiria šešias pagrindines vertybių grupes: socialinės, teorinės, ekonominės, estetinės, politinės ir religinės (cit. pgl. Maio, 2017) (žr. 1 pav.). Kiekviena iš šių šešių vertybių apibūdina veiklą, kurią žmogus gali norėti atlikti ateityje. Pasak autoriaus, žmoguje dominuoja viena iš šių šešių vertybių grupių. Šios teorijos autorius vertybes suskirstė hierarchine tvarka pagal jų svarbumą, jo teigimu, labiausiai socialiai pageidaujamos yra religinės vertybės; teorinės, estetinės ir socialinės vertybės yra vidutiniškai pageidaujamos ir eina iš karto po religinių vertybių, tuo tarpu ekonominės vertybės yra išskiriamos kaip mažiausiai pageidaujamos (Spranger, 1921 cit. pgl. Morgado, 1995). Dominuojant teorinėms vertybėms žmogus siekia žinių; ekonominėms – naudos; estetinėms – grožio ir harmonijos; socialinėms – rūpinasi kitais, siekia padėti kitiems; politinėms – valdžios, daryti įtaką kitiems; religinėms – rūpinasi dvasiniu pasauliu (Morgado, 1995).

1 pav. Vertybių klasifikacija pagal Spranger
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Maio (2017)

Kitas dažnai literatūroje minimas - **Milton Rokeach vertybių modelis**. M. Rokeach vertybes apibrėžė kaip sąlyginai pastovius įsitikinimus, kuriais vadovaujantis pasirenkamas pageidautinas elgesys, galutinė egzistavimo būseną (cit. pgl. Tuulik et. al., 2016). Vertybės nebūna pavienės, dažnai jos veikia kaip sistema. Žmonės vertybes išdėsto kontinuume nuo svarbiausių iki mažiausiai svarbių. Vertybės laikomos giliai įsitvirtinusiomis motyvaciniais konstruktais, kurie atspindi žmogaus veiklos ypatumus, gyvenimo būdą bei motyvuoja veikti (Tuulik, et. al., 2016). Rokeach (1973) vertybes suskirstė į du pagrindinius tipus – instrumentines ir terminalines (žr. 2 pav.). Dviejų tipų vertybės pristato dvi atskiras, tačiau funkciškai susijusias sistemas, kuriose visos elgesio būdus

nulemiančios vertybės yra svarbios norint įgyti vertybes, susijusias su galutinėmis egzistavimo būsenomis (Maio, 2017).

2 pav. Vertybių tipai pagal M. Rokeach
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Maio (2017)

Taip pat M. Rokeach pasiūlė 36 vertybių sąrašą (žr. 3 pav.), kurį sudaro du vertybių rinkiniai, 18 instrumentinių ir 18 terminalinių vertybių. Pasak Rokeach (1973), kartą įgyta vertybė tampa organizuotos vertybių sistemos dalimi; ši vertybių sistema veikia kaip bendras sprendimų priėmimo planas. Ši teorija vertybes laiko pagrindiniais veiksniais, siekiant suprasti žmonių socialinį elgesį ir galinčiais atspindėti žymius socialinius pokyčius skirtingose visuomenėse.

Terminalinės vertybės	
Socialinės (dėmesys kitiems)	Asmeninės (dėmesys sau)
Taika pasaulyje	Patogus gyvenimas
Pasaulio grožis	Įdomus gyvenimas
Lygybė	Pasiekimo/pasitenkinimo jausmas
Šeimos saugumas	Laimė
Laisvė	Vidinė harmonija
Brandi meilė	Malonumas
Nacionalinis saugumas	Išsigelbėjimas
Socialinis pripažinimas	Savigarba
Tikra draugystė	Išmintis
Instrumentinės vertybės	
Moralinės (dėmesys moralei ir santykiams)	Kompetencinės (dėmesys kompetencijai)
Plačių pažiūrų	Ambicingas
Atlaidus	Įdomus gyvenimas
Paslaugus	Švarus (angl. <i>clean</i>)
Atviras	Drąsus
Mylintis	Lakios vaizduotės
Linksmas	Nepriklausomas
Paklusnus	Protingas

3 pav. M. Rokeach terminalinių ir instrumentinių vertybių sąrašas
Šaltinis: Tuulik et. al. (2016)

Dar vienas vertybes aprašantis **Hofstede kultūrinių vertybių modelis**. Pasak Hofstede, vertybės yra neatsiejama kultūros dalis, tendencija teikti pirmenybę tam tikroms būsenoms. Autoriaus supratimas apie vertybes remiasi M. Rokeach vertybių tyrimais. Pradinė Hofstede teorija išskyrė keturias pagrindines grupes, pagal kurias galima analizuoti kultūros vertybes: galios distancija; neapibrėžtumo vengimas; individualizmas ir kolektyvizmas; vyriškumas ir moteriškumas (Hofstede, 2011). Kiek vėliau autorius teoriją papildė dar viena grupe – ilgalaikė arba trumpalaikė orientacija, o 2010 metais pridėjo ir šeštąją grupę – indulgencija arba suvaržymas (Hofstede et al., 2010) (žr. 4 pav.). Taigi, šis požiūris akcentuoja ir nagrinėja vertybių kultūrinius skirtumus, t. y. skirtingose kultūrose vertybės gali pasireikšti skirtingai, o tai reiškia, kad skirtingose šalyse mes galime matyti, skirtingas vertybių ir elgesio sąsajas.

Kultūrinių vertybių grupės

Aprašymas

Galios distancija

Vieni žmonės visuomenėje turi didesnę galią ir įtaką, tuo tarpu kiti mažesnę arba jokios. Žema galios distancija pasižymi pilietiškumu, komandiniu darbu. Tuo tarpu aukšta galios distancija - hierarchija.

Neapibrėžtumo vengimas

Nurodo kokių mastu žmonės jaučiasi patogiai ar nemaloniai neapibrėžtose situacijose. Kultūrose, kuriose vyrauja neapibrėžtumo vengimas, įvairiais būdais, įvedant griežtus įstatymus ar taisykles, siekiama mažinti tokių situacijų pasireiškimo tikimybę.

Individualizmas ir kolektyvizmas

Saugumo siekiama rūpinantis vien tik savo paties ar artimiausių šeimos narių geroje (individualizmas) arba priklausymas grupei, kuri juos saugo ir jais rūpinasi (kolektyvizmas).

Vyriškumas ir moteriškumas

Nurodo vertybių pasiskirstymą tarp vyrų ir moterų bei susijusi su socialinių vaidmenų visuomenėje pasiskirstymu.

Ilgalaikė arba trumpalaikė orientacija	Sieja praeities ryšį su dabartiniais ir būsimais veiksmais bei iššūkiais. Ilgalaikė orientacija orientuojasi į ateitį, o svarbiausios vertybės – atkaklumas, taupumas. Tuo tarpu trumpalaikė orientacija orientuojasi į praeitį ir dabartį, svarbiausia asmeniniai poreikiai ir stabilumas.
Indulgencija arba suvaržymas	Nurodo laipsnį, kuriuo visuomenės normos suteikia žmonėms laisvę patenkinti savo norus bei poreikius. Indulgencija apibrėžiama kaip Visuomenė, kurioje leidžiama gana laisvai tenkinti pagrindinius asmeninius poreikius, susijusius su malonumu gyventi ir linksmybėmis. Suvaržymas apibrėžiamas kaip visuomenė, kuri kontroliuoja poreikių tenkinimą ir reguliuoja jį griežtomis socialinėmis normomis.

4 pav. Kultūrinių vertybių tipai pagal G. Hofstede

Šaltinis: Hofstede (2011)

S. H. Schwartz (1992) vertybių teorija yra iki šiol labiausiai paplitusi ir ištirtinėta vertybių teorija, ji remiasi prieš tai aptartomis Rokeach (1973) bei Hofstede (1980) vertybių teorijomis. Pasak Schwartz (1992), vertybės yra įsitikinimai, susiję su pageidaujamais pasiekimais ar elgesiu, kuriais vadovaujama specifinėse situacijose; turi įtakos elgesio pasirinkimui ir įvertinimui bei yra išdėstomos pagal santykinę jiems teikiamą svarbą. Schwartz išskyrė 10 pagrindinių vertybių tipų rinkinį, kuris yra atpažįstamos įvairiose kultūrose (žr. 5 pav.).

Vertybių dimensija	Vertybė	Vertybės apibūdinimas	Vertybės elementai
Atvirumas pokyčiams	Savikryptingumas	Nepriklausomas minčių ir veiksmų pasirinkimas, kūrimas bei tyrinėjimas	<i>Kūrybiškumas, laisvė, tikslų pasirinkimas, smalsumas, savarankiškumas</i>
	Hedonizmas	Šis vertybės tipas, kilęs iš organizmo poreikių ir malonumu susijusių su jų patenkinimu	<i>Malonumas ar jausmingas pasitenkinimas savimi</i>

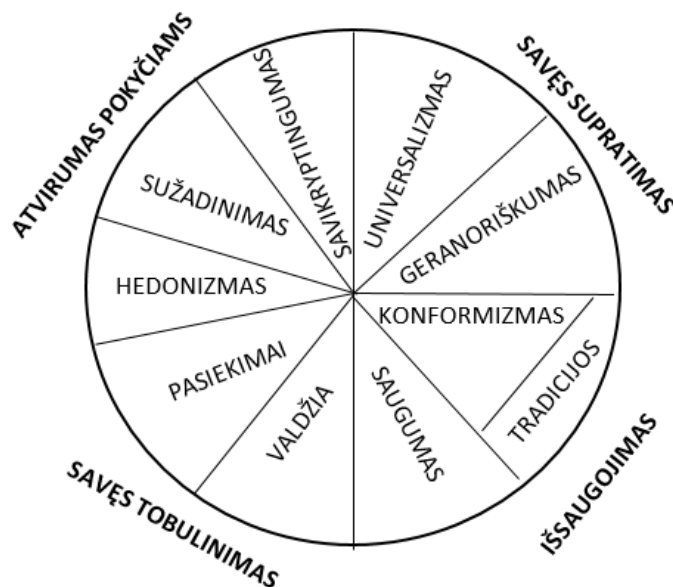

	Sužadınimas	Sužadınimo vertybės kyla iš numanomo organizmo poreikio įvairovei ir sužadınimui, siekiant išlaikyti optimalų aktyvumo lygį	<i>Jaudulus, naujovės ir iššūikiai gyvenime (gyvenimo įvairovė, įdomu gyvenimas, drąsus)</i>
Savęs tobulinimas	Valdžia	Socialinis statusas ir prestižas, kontrolė ar dominavimas žmonių ir išteklių atžvilgiu	<i>Autoritetas, turtas, socialinė galia, įvaizdžio išsaugojimas, socialinis pripažınimas</i>
	Pasiekimai	Asmeninė sėkmė demonstruojant kompetenciją pagal socialinius standartus	<i>Ambicingas, sėkmingas, gebantis, įtakingas</i>
Išsaugojimas	Tradicıškumas	Pagarba, įsipareigojimas ir priėmimas papročių bei idėjų, kurias teikia kultūra ar religija	<i>Pagarba tradicijoms, nuolankus, pamaldus, nuosaikus, priimantis savo gyvenimą</i>
	Konformizmas	Veiksmų, polinkių ir impulsų suvaržymas gali sutrikdyti ar pakenkti kitiems ir pažeisti socialinius lūkesčius ar normas. Savęs ribojimas kasdieniame bendravime, dažniausiai su artimiausiais asmenimis	<i>Paklusnus, disciplinuotas, mandagus, gerbiantis tėvus ir vyresnius asmenis</i>
	Saugumas	Visuomenės, santykių ir paties saugumas, harmonija ir stabilumas	<i>Socialinė tvarka, šeimos saugumas, nacionalinis saugumas, abipusis palankumas, švara, sveikata bei jausmas, kad kažkam priklausai</i>
Savęs supratimas	Geranoriškumas	Asmenų, su kuriais dažnai bendraujama, gerovės išsaugojimas ir stiprinimas	<i>Paslaugus, patikimas, atlaidus, atviras, atsakingas, tikra draugystė, brandi meilė</i>

Universalizmas	Visų žmonių ir gamtos supratimas, vertinimas, tolerancija ir apsauga	<i>Plačios pažiūros, socialinis teisingumas, lygybė, taika pasaulyje, pasaulio grožis, vienybė su gamta, išmintis, aplinkos apsauga</i>
----------------	--	---

5 pav. S.H. Schwartz (1992) vertybių modelis
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Schwartz (1992)

Be dešimties pagrindinių vertybių, teorija taip pat paaiškina, kaip šios dešimt vertybių yra tarpusavyje susijusios ir kokią įtaką daro viena kitai. Bet kurios iš vertybių siekimas lemia arba tarpusavio suderinamumą arba prieštaravimą su bent viena kita vertybe (Schwartz, 2012). Kadangi vertybės gali lengvai priešintis viena kitai, tai būtent ir lėmė vertybių organizavimą žiedine struktūra (žr. 6 pav.)

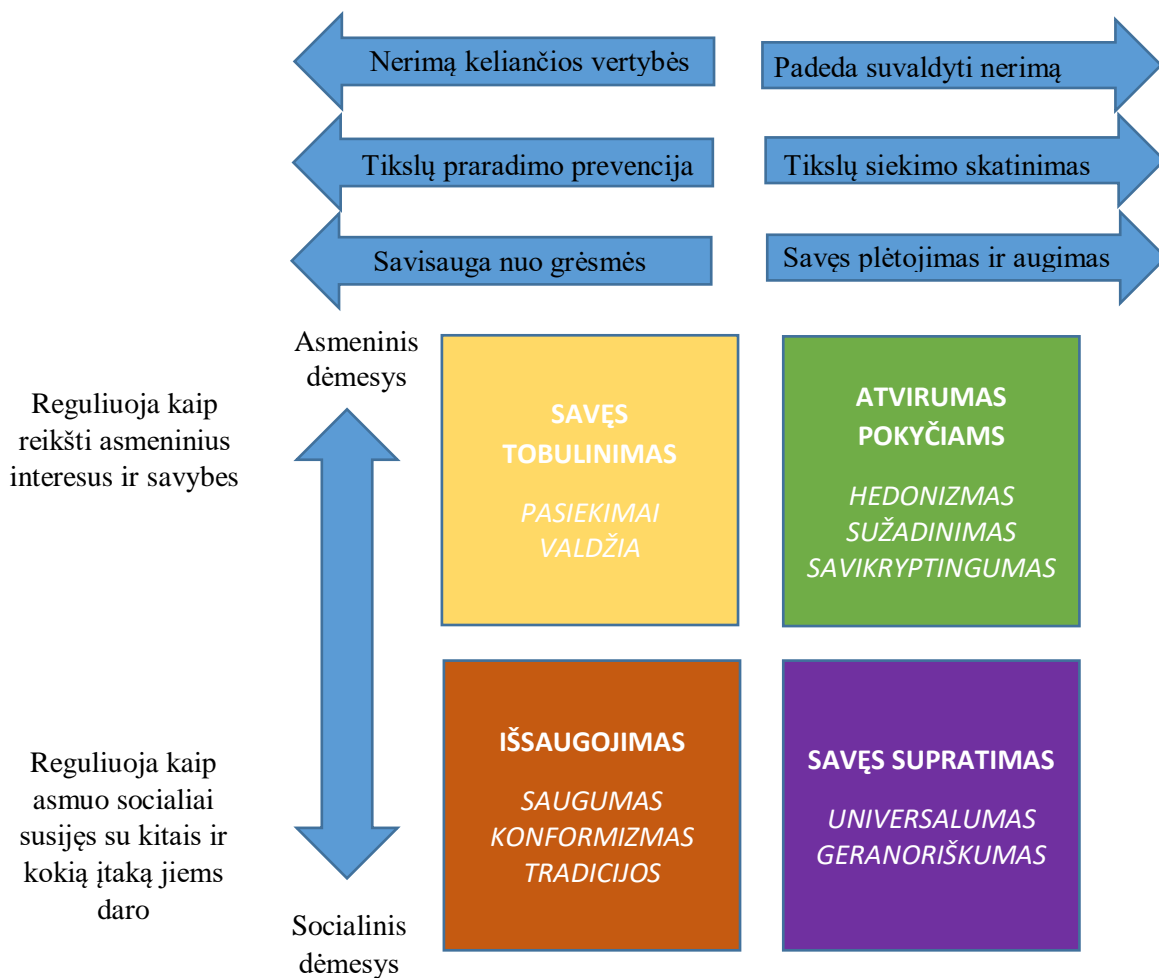

6 pav. Ryšių tarp vertybių teorinis modelis
Šaltinis: Schwartz (2012)

Toks vertybių išdėstymas padalina vertybes į dvi skirtingas dalis. Kairėje apskritimo pusėje pateikiamos asmeninės vertybės, tuo tarpu dešinėje – socialinės vertybės. Kuo apskritime vertybės arčiau viena kitos, tuo labiau jos suderinamos tarpusavyje, kuo toliau – tuo labiau prieštarauja viena kitai (Schwartz, 2012). Viena dimensija supriešina atvirumo pokyčiams ir išsaugojimo vertybes. Ši dimensija fiksuoja konfliktą tarp vertybių, kurios pabrėžia minčių, veiksmų

ir jausmų nepriklausomumą ir pasirengimą pokyčiams (savikryptingumas, sužadėjimas) su vertybėmis, kurios pabrėžia tvarką, savęs ribojimą, praeities išsaugojimą ir pasipriešinimą pokyčiams (saugumas, konformizmas, tradicijos) (Schwartz, 2012). Tuo tarpu kita dimensija atspindi konfliktą tarp vertybių, kurios pabrėžia rūpinimąsi kitų gerove ir interesais (universalizmas, geranoriškumas) ir vertybes, kurios akcentuoja savų interesų siekimą ir santykinę sėkmę bei dominavimą kitų atžvilgiu (valdžia, pasiekimai) (Schwartz, 2012). Hedonizmas dalinasi tiek atvirumo pokyčiams, tiek savęs tobulinimo vertybių elementais. Schwartz (2012) teigimu, žmonės, pasižymintys savęs tobulinimo vertybėmis rodo daugiau susirūpinimo asmeninėms grėsmėms, tuo tarpu tie, kuriems būdingos savęs supratimo vertybės išreiškia didesnę susirūpinimą dėl bendruomenei ar visuomenei kylančių grėsmių.

Taip pat tyrėjas užsiminė ir apie interesų, kuriais vadovaujasi vertybės, svarbą. Schemos pavaizduotos 7 paveikslėlyje viršutinėje dalyje nurodytos vertybės lemia asmeninių interesų ir savybių raišką, tuo tarpu vertybės pavaizduotos schemos apačioje reguliuoja kaip asmuo socialiai susijęs su kitais ir kokią įtaką jiems daro (Schwartz, 2012). Tuo tarpu saugumo ir universalumo vertybės yra ribinės, jos susijusios su kitų interesais, tačiau jų tikslai taip pat reguliuoja ir asmeninių interesų siekimą. Užsimenama ir apie vertybių bei patiriamo nerimo ryšius (Schwartz, 2012). Vertybės, pavaizduotos kairėje pusėje, padeda įveikti nerimą kylantį dėl neuztikrintumo socialiniame ir fiziniame pasaulyje. Žmonės siekia išvengti konfliktų ir išlaikyti tvarką (tradicijos, saugumas) arba aktyviai kontroliuoti grėsmę (valdžia). Vertybės pavaizduotos dešinėje schemos pusėje išreiškia nerimo nekeliančią motyvaciją, jos gali padėti suvaldyti nerimą. Pasitelkiant šią vertybių teoriją galima geriau numatyti ir suprasti vertybių ryšius su įvairiomis nuostatomis ir elgesiu.

7 pav. Dinamiški visuotinės vertybių struktūros pagrindai
Šaltinis: Schwartz (2012)

Kiek vėliau autorius peržiūrėjo šį vertybių modelį ir vietoj ankstesnių dešimties vertybių tipų pateikė devyniolika vertybių tipų. Naujasis modelis pateikia naujus vertybių tipus bei naujus ankstesnių vertybių tipų padalijimus. Nepaisant pokyčių išlaikomas tas pats principas, prognozės ir ypatybės, kaip ir originaliame modelyje. Šioje versijoje asmeninės vertybės (atvirumas pokyčiams ir savęs supratimas) sugretinamos su socialinėmis (išsaugojimas ir savęs tobulinimas) vertybėmis (Schwartz et. al., 2014).

Apibendrinant galima teigti, kad skirtingų autorių vertybių klasifikacijos leidžia suprasti vertybių įtaką žmogaus sprendimams ir elgsenai, kadangi žmonės nuolat siekia palaikyti pusiausvyrą tarp elgesio bei įsitikinimų. Remiantis tuo, galima kelti prielaidą, kad asmeninės vertybės daro įtaką žmonių elgesiui, ypač krizinės, grėsmę keliančios situacijos padeda atskleisti tai kokios vertybės asmeniui yra svarbiausios.

Šiame darbe bus remiamasi Schwartz pristatoma vertybių klasifikacija, pirminiu jos modeliu. Pasirinkta būtent ši vertybių klasifikacija, kadangi ji yra plačiausiai moksliskai pagrįsta ir

tarpkultūriškai išbandyta bei ištirta. Atlikti tyrimai daugiau nei 40 skirtingų šalių parodė nuoseklius rezultatus (Schwartz, 1992, 1994; Schwartz & Bilsky, 1990).

1.2.3. Vertybių sąsajos su elgesiu

Asmens vertybės glaudžiai siejamos su elgesiu. Pasak Kocai (2018), apie žmonių vertybes galima spręsti iš to kaip jie elgiasi ir kokiems dalykams teikia pirmenybę. Parks ir Guay (2009) teigimu, asmeninės vertybės apibrėžiamos kaip įsitikinimai, kurie veikia kaip pagrindiniai principai, nurodantys kaip asmenys turėtų elgtis. Jos vadovauja iš anksto apgalvotam elgesiui ir motyvuoja žmones siekti idėjų ir veiksmų, atitinkančių jų vertybes bei vengti tų, kurie jiems prieštarauja (Bojanowska et.al. 2020). Dėl ganėtinai didelio abstraktumo vertybės neretai gali nuspėti platų elgesio spektrą (Maio, 2017). Asmeniui būdingų vertybių įvertinimas gali padėti nustatyti, kurios vertybės yra labiau linkusios būti stipresniais elgesį prognozuojančiais veiksniais. Teoriniu požiūriu manoma, kad poreikiai, vertybės ir tikslai yra išsidėstę hierarchiškai; poreikiai daro įtaką vertybių sistemos plėtrai, o vertybės turi įtakos apsisprendimui siekti įvairių tikslų (Maio, 2017). Pasak Lindeman ir Verkasalo (2005), vertybės yra psichologinis konstruktas, kuris susijęs su asmenybe, motyvacija ir elgesiu bei yra reikšmingas suprantant bet kurį psichologinį reiškinį, kuris yra kaip nors susijęs su veiksmų vertinimu, pagrindimu ar pasirinkimu.

Literatūroje taip pat užsimena apie tai, kad vertybės neretai sužadina tikslus, skatinančius veikti. Tikslai veikia kaip tarpininkai vertybių ir elgesio santykyje. Pasak tyrėjų, elgesys priklauso nuo kompromisų tarp elgesį skatinančių ir jį slopinančių vertybių (Savig et. al., 2017), asmenys yra labiau linkę siekti tikslų, atitinkančių jų vertybes (Sheldon & Elliot, 1999).

Pagrindinė socialinė vertybių funkcija - grupės narių elgesio motyvavimas bei kontroliavimas (Schwartz, 2012). Pasak Rokeach (1973), vertybės yra išmokti, socialiai patvirtinti įsitikinimai, atspindintys savų poreikių pritaikymą tam, kas visuomenėje yra laikoma priimtina. Pasak Bardi ir Schwartz (2003), santykis tarp vertybių ir elgesio iš dalies gali būti nuslopinamas nusistovėjusių normų. Kai kuriais atvejais nusistovėjusios socialinės normos gali paskatinti asmenis veikti pagal grupei būdingas normas, o ne jiems svarbias asmenines vertybes. Vertybės gerokai silpniau siejasi su elgesiu, kuomet elgesys yra apribotas griežtai apibrėžtų socialinių normų (Castillo, Adell & Alvarez, 2018). Tuo tarpu, kuomet žmonių neveikia griežtai apibrėžtos normos ar kiti apribojimai, labiau tikėtina, kad elgesys bus nulemtas būtent asmeninių vertybių. Literatūroje taip pat užsimenama ir apie vertybių įtaką elgesiui socialinių dilemų atveju. Garling (1999) teigimu, iškilus socialinei dilemai, sprendimo priėmimą daugiausia nulemia universalizmo vertybės, skatinančios supratimą, toleranciją bei veikimą kitų labui. Taip pat vertybės turi įtakos ir tam kaip žmonės elgiasi kitų akivaizdoje. Gana neretai minima vertybių įtaka socialiniam elgesiui –

veiksmams, skirtiems prisidėti prie kitų asmenų gerovės užtikrinimo (Sagiv, et. al., 2017), būtent geranoriškumo vertybės skatina įsitraukti į veiklą, tiekiančią naudą kitiems asmenims (Bardi & Schwartz, 2003).

Ne visos vertybės vienodai stipriai veikia žmonių elgesį, tyrėjų nuomonės išsiskyrė. Pasak Skimina ir kolegų (2019), tokios vertybės kaip sužadınimas, tradiciškumas ir hedonizmas pasižymi stipresniu poveikiu elgesiui lyginant su geranoriškumo, saugumo, pasiekimų ir konformizmo vertybėmis. Tuo tarpu Goodwin ir kitų (2010) teigimu, asmenys pasižymintys aukštais savikryptingumo, sužadınimo ir hedonizmo vertybių įverčiais gali būti kaip tik mažiau paveikūs elgesio pokyčiams. Dalis iki šiol atliktų tyrimų rodo, kad vertybės turi nedidelį, bet nuoseklų ryšį su aplinkai palankiu elgesiu (Schultz & Zelezny, 1998; Poortinga, et al., 2004; Agissova & Sautkina, 2020), balsavimu už politines partijas (Schwartz et al., 2010), mokymusi (Fries, et. al., 2005) bei taip pat buvo pastebėtas kultūrinių vertybių ryšys su sveikata susijusius elgesiu (Mackenbach, 2014). Įvairios vertybės gali nurodyti skirtingas priežastis, kodėl imamasi vienokio ar kitokio elgesio, pavyzdžiui, žmonės gali užsiimti fizine veikla norėdami varžytis ar parodyti savo gebėjimus (pasiekimai ir valdžia), palaikyti ar pagerinti savo sveikatą (saugumas) ar tiesiog mėgautis šia veikla (hedonizmas) (Skimina et. al., 2019). Tame pačiame tyrime buvo pastebėta, jog daugelis kasdienių įprastų veiklų tokių kaip, pavyzdžiui, apsipirkinėjimas, keliavimas, dalyvavimas renginiuose, bendravimas su kitais asmenimis ir kt. yra motyvuojamos asmeninių vertybių. Iki šiol atlikti tyrimai patvirtina, kad vertybės daro įtaką asmenų priimamų sprendimų tipams ir jų elgesiui. Bardi ir Schwartz (2003) taip pat pastebėjo ryšį tarp kasdienio elgesio ir vertybių. Autorių teigimu, vertybės daro įtaką kasdieniam elgesiui veikdamos emocijas, t.y. teigiamos emocijos išgyvenamos kuomet asmuo elgiasi nuosekliai vadovaudamasis asmeninėmis vertybėmis, o neigiamos - priešingu atveju, kuomet elgiamasi nepaisant vertybių. Taip pat įrodyta, jog vertybės gali paaiškinti ir tam tikro socialiai nepageidautino elgesio, tokio kaip smurtas (Karstedt, 2006), asocialus elgesys (Molero, et. al., 2017), alkoholio vartojimas (Nordfjærn & Brunborg, 2015), pasireiškimą.

Apibendrinant galima teigti, kad daugeliu atvejų įvairūs vertybių kintamieji gali prognozuoti žmonių elgesį esant tam tikroms aplinkybėms. Apskritai vertybės yra svarbūs veiksniai, susiję tiek su sprendimų priėmimu, tiek su konkrečiau elgesio įgyvendinimu.

1.2.4. Vertybių sąsajos su rekomendacijų laikymusi

Vertybės yra laikomos lanksčiomis ir prisitaikančioms sistemas, kurioms įtaka daro išorinės aplinkybės (Goodwin et. al., 2010). Vertybės atlieka svarbų vaidmenį formuojant tikimybę, kad asmenys vykdys nurodymus ir elgsis prosocialiai, tiek vienas, tiek kitas yra svarbūs veiksniai COVID-19 pandemijos kontekste. Atkreipiama vis daugiau dėmesio į vertybių pokyčius nulemtus

nepalankių aplinkybių, tokių kaip pandemija. Bojanowska ir kolegų (2020) atliktas tyrimas atskleidė reikšmingus vertybių pokyčius COVID-19 pandemijos laikotarpiu, buvo pastebėta išaugusi savikryptingumo, pasiekimų, saugumo, konformizmo, geranoriškumo ir universalumo vertybių svarba bei sumažėjusi hedonizmo vertybių svarba.

Analizuojant vertybių ir elgesio ryšius pastebima, kad vertybės ir sveikatą puoselėjantis elgesys gali būti tarpusavyje susiję tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai. Kiekviena vertybė yra susijusi su konkrečiomis nuostatomis ir įsitikinimais, kurie tiesiogiai veikia žmonių elgesį (Bojanowska et.al., 2020). Remiantis vertybių tarpusavio ryšiais ir emocijų įtaka joms, krizės metu daugiausia patiriamos neigiamos emocijos gali paskatinti ir vertybių pokyčius, nuo atvirumo pokyčiams vertybių gali būti pereinama prie tokių vertybių, kurios akcentuoja saugumą bei tradicijas (Steinert, 2020). Schwartz ir kolegų (2012) teigimu, kuomet žmonės susiduria su grėsme, tokių vertybių kaip savisauga ir saugumas reikšmė padidėja, tuo tarpu joms priešingų vertybių, tokių kaip savęs tobulinimo vertybės, reikšmingumas sumažėja. Pastebima, kad stipriau išreikštos savikryptingumo ir sužadavimo vertybės siejamos su didesniais elgesio pokyčiais (Goodwin et. al., 2010), kontrolės ir stabilumo siekimu (Schwartz, 2012) bei polinkiu elgtis rizikingai (Athota et. al., 2017). Asmenys itin vertinantys universalizmo ir geranoriškumo vertybes linkę įsitraukti į veiklą, kuri užtikrina kitų asmenų gerovę (Bardi ir Schwartz, 2003), tuo tarpu saugumo vertybės siejasi su poreikiu užtikrinti asmeninį saugumą. Tad, literatūroje aptinkama pradinių, nors ir netiesioginių, įrodymų, kurie sieja tokias vertybes kaip universalizmas, geranoriškumas ir saugumas su didesniu rekomendacijų laikymuisi COVID-19 pandemijos metu (Wolf et. al., 2020).

Siekiant sėkmingai suvaldyti viruso plitimą reikalingos tiek individualios, tiek kolektyvinės pastangos. Nors vertybės yra laikomos santykinai stabiliomis ir dažniausiai naudojamos kaip nuoseklios elgesio sistemos, atsižvelgiant į konkrečią situaciją ir poreikius, vertybių funkciją galima modifikuoti, kaip ir poreikius bei motyvus (Schwartz & Bardi, 1997.) Pasak Daffin (2012), kai kuriais atvejais pandemija aktyvuoja tas vertybes, kurios labiau nukreiptos į pačio asmens ar jo artimiausių šeimos narių saugumo užtikrinimą, kitu atveju, į tokias, kurios prioritetą teikia visuomenės gerovės užtikrinimui. Kuomet aplinkinių vertybės išsiskiria, pastebimas sumažėjęs noras bei pastangos veikti kitų naudai. Priešingu atveju, kuomet aplinkinių vertybės sutampa, pastebimas didesnis ryšys su visuomene (Bernard et al., 2006), būdingas aktyvesnis pilietinis įsitraukimas (Sanderson et al., 2019), bendro tikslo siekimas (Boer ir kt., 2011), užmezgamas ryšys (Bernard et al., 2006; Sanderson et al., 2019) bei tuo pačiu pastebimas didesnis karantino rekomendacijų paisymas (Wolf et. al., 2020).

Taigi, asmeninės vertybės yra svarbūs veiksniai galintys prisidėti prie COVID-19 ligos suvaldymo. Asmenys, kurie didesnę reikšmę teikia atsakomybės ir saugumo vertybėms tikėtina, jog bus labiau linkę laikysis COVID-19 rekomendacijų. Be to, socialiai bendros vertybės gali būti

reikšmingas veiksnys, skatinantis kolektyvinę elgesį, kuris taip pat yra itin svarbus ir reikšmingas pandemijos metu.

1.3. Sąlytis su liga

1.3.1 Sąlytis su liga ir jo ryšys su rekomendacijų laikymusi

Pandemija pasižymi daugialypiu poveikiu. COVID-19 pandemijos poveikis stebimas tiek asmens gyvenimui, tiek priimamiems sprendimams ir elgesiui. Sąlytis su liga tai dar vienas veiksnys, galintis turėti įtakos žmonių elgesiui (apsisprendimui laikytis rekomendacijų) pandemijos laikotarpiu. Sąlytis su liga – apibūdinamas kaip dvejojo pobūdžio kontaktas su liga. Sąlytis gali būti tiek tiesioginis, kuomet pačiam asmeniui ar jo artimajam diagnozuojama liga, pasireiškė sunkūs ligos simptomai ar reikalinga hospitalizacija, tiek netiesioginis – sirgo draugai, bendradarbiai ar kiti pažįstami asmenys (Broomell et. al., 2020). Iki šiol nėra atlikta daug tyrimų, nagrinėjančių sąlyčio su COVID-19 liga įtaką žmonių elgesiui pandemijos laikotarpiu. Pasak Koçak ir kolegų (2021), žmonių reakcija į nepaprastas situacijas, tokias kaip pandemija, gali skirtis priklausomai nuo to ar jie patys sirgo plintančia liga. Ankstesni tyrimai domėjosi daugiausia kontaktų su sergančiais turinčiomis grupėmis, t. y. sveikatos priežiūros specialistais. Šių tyrimų rezultatai rodo, kad esant dažnam sąlyčiui su COVID-19 virusine infekcija sergančiais pacientais, asmenys tampa labiau pažeidžiami tiek dėl pasireiškiančių fizinių simptomų, įskaitant galvos skausmą, nuovargį (Chew ir kt., 2020), tiek dėl psichologinės naštos, pastebimi padidėję nerimo, depresijos, streso, dirglumo, nemigos, pykčio ir nusivylimo rodikliai (Brooks et al., 2020; Pfefferbaum and North, 2020; Zhang J. et al., 2020; Shechter et. al. 2020; Qian, et. al., 2020; Koçak, et. al., 2021). Sąlytis su COVID-19 liga laikomas reikšmingu rizikos veiksniu, prisidedančiu prie pablogėjusios sveikatos priežiūros darbuotojų psichikos sveikatos (De Brier et. al., 2020). Slaugės turėjusios tiesioginį kontaktą su sergančiais COVID-19 infekcija išreiškė jaučiančios nerimą, bejėgiškumo jausmą, baimę ir susirūpinimą dėl galimos grėsmės perduoti virusą artimiesiems (Ben-Ezra et. al., 2020). Kannampallil ir kolegų (2020) atliktas tyrimas nustatė, kad sąlytis su COVID-19 sergančiais asmenimis susijęs su padidėjusiu patiriamu stresu lygiu ir perdegimu. Tuo tarpu, asmenys, kurių šeimos nariai, draugai sirgo ar mirė dėl COVID-19 virusinės infekcijos, taip pat pasižymėjo labiau išreikštais nerimo simptomais (Van Der Velden et. al., 2020; Dong et .al. 2020; Zhang et. al., 2020). Susidūrimas ar kontaktas su užsikrėtusiais žmonėmis, kuriems nepasireiškė jokie ligos simptomai lėmė dar didesnę nerimo patyrimą (Liu et al., 2020; Van Der Velden et, al, 2020). Pastebima, kad asmenys turėję kontaktą su COVID-19 liga sergančiu asmeniu, linkę labiau laikytis karantino rekomendacijų dėl baimės užkrėsti kitus žmones (Chen et. al., 2020; Ben-Ezra et. al., 2020). Po sąlyčio su COVID-19 dalis žmonių net ir pasibaigus saviizoliacijos laikotarpiui dar kurį laiką liko namuose, kitiems buvo būdingi naujai

susiformavę elgesio pokyčiai tokie, kaip dažnesnis rankų plovimas bei susibūrimo vietų vengimas (Cava et. al. 2005).

Pavojų keliančios aplinkybės įprastai padidina asmenų dėmesingumą, skirtą asmeniniam saugumui užtikrinti (Inglehart & Baker, 2000). Ankstesni tyrimai rodo, kad bendravimas su sergančiu ar skausmą patiriančiu asmeniu paveikia žmonių elgesį, skatina empatijos jausmų išgyvenimą ir motyvuoja imtis veiksmų, galinčių padėti sumažinti kito žmogaus patiriamą skausmą ir kančias, ypač jei šis asmuo yra iš artimo socialinio rato (Melloni et. al., 2013). Tuo tarpu Murphy ir kitų atliktas tyrimas (2020) nustatė, kad asmenys labiau nusiteikę imtis prevencinių priemonių kuomet COVID-19 infekcija suvokiama kaip sunki liga, kelianti didelę grėsmę jų pačių sveikatai, tuo tarpu ryšio tarp suvokiamo pavojaus kitų sveikatai ir aktyvesnio rekomendacijų laikymosi šiame tyrime nebuvo rasta. Taip pat buvo pastebėta, jog nemaža dalis žmonių pandemijos pradžioje nepakankamai vertina visuomenės teikiamas rekomendacijas, ypač kai su liga nesusiduria tiesiogiai, nemato ligos požymių artimiausioje aplinkoje (Sobol et. al., 2020). Pasak Tomczyk ir kolegų (2020), sergantys asmenys jaučiasi ypatingai atsakingi už kitus, siekia juos apsaugoti, tuo tarpu sveiki žmonės jaučiasi labiausiai atsakingi už asmeninį apsisaugojimą nuo užsikrėtimo. Tad galima pastebėti, kad nepriklausomai nuo to asmuo serga ar ne, nors asmeniniai prioritetai ir skiriasi, tiek vienu, tiek kitu atveju, asmuo suinteresuotas imtis veiksmų, mažinančių viruso plitimo riziką.

Pastebimas ir netiesioginio sąlyčio su COVID-19 liga poveikis elgesiui. Su COVID-19 pandemija susijusios informacijos gausa neretai atskleidžia subjektyvias normas, susijusias su pandemijos pavojais, o tai savo ruožtu neretai nulemia ketinimus imtis save apsaugančio elgesio (Curseu et. al., 2021). Nuolatinė informacijos, susijusios su COVID-19 pandemija paieška ir skaitymas gali pakeisti suvokiamą riziką, o klaidinančios ir nepagrįstos informacijos gausa bei nesugebėjimas atskirti patikimus šaltinius nuo klaidinančią informaciją skelbiančiųjų, gali paskatinti neatsakingai elgtis, nepaisyti siūlomų rekomendacijų (Gao et. al., 2020).

Taigi, galima pastebėti, kad tiek tiesioginis, tiek netiesioginis sąlytis su liga gali paveikti elgesį ligos atžvilgiu. Tiesioginis sąlytis su liga dažniausiai lemia didesnę atsakomybės jausmą tiek dėl savo paties, tiek dėl aplinkinių sveikatos, kas gali lemti aktyvesnę prevencinių priemonių laikymąsi.

Apibendrinant galima teigti, kad ypatingai COVID-19 pandemijos kontekste tyrėjai labai daug dėmesio skiria rekomendacijų laikymuisi, nes nuo to priklauso kiek pandemijai suvaldyti pasitelktos priemonės bus vertingos. Tyrėjai nagrinėja įvairius veiksnius, bet iki šiol kiek mažiau dėmesio skiria vertybėms, kurios remiantis tiek teorinėmis prielaidomis, tiek empirinių tyrimų rezultatais galėtų prisidėti prie rekomendacijų laikymosi paaiškinimo, kadangi jos siejamos tiek su žmogaus daromais sprendimais, tiek su elgesiu. Galiausiai, tyrėjai pripažįsta, kad žmogaus emocinę būseną bei elgesį gali pakeisti ir sąlytis su pandemijos sukeltais padariniais. Be to pastebima, kad

sąlytis su neapibrėžta ar pavojinga situacija, gali pakeisti žmogaus situacijos vertinimą ir išryškinti tam tikrų vertybių svarbą, todėl galima kelti prielaidą, kad sąlytis su pandemijos padariniais gali keisti vertybių ir rekomendacijų laikymosi ryšį. Dėl anksčiau išvardintų priežasčių, šio **tyrimo tikslas** - išsiaiškinti ryšius tarp sąlyčio su COVID-19 liga, vertybių ir rekomendacijų laikymosi karantino laikotarpiu.

Uždaviniai:

1. Įvertinti vertybių ir rekomendacijų laikymosi sąsajas su sociodemografiniais veiksniais
2. Įvertinti sąlyčio su liga sąsajas su vertybėmis bei rekomendacijų laikymusi.
3. Įvertinti vertybių ryšį su rekomendacijų laikymusi.
4. Nustatyti ar vertybės bei sąlytis su liga leidžia reikšmingai prognozuoti rekomendacijų laikymąsi karantino metu.
5. Įvertinti sąlyčio su liga reikšmę ryšiui tarp vertybių ir karantino rekomendacijų.

Hipotezės:

1. Lytis yra reikšmingai susijusi su vertybėmis bei rekomendacijų laikymusi:
  - Moterys labiau vertina saugumo, geranoriškumo bei universalizmo vertybes lyginant su vyrais.
  - Vyrai pasižymi mažesniu karantino rekomendacijų laikymusi.
2. Sąlytis su COVID-19 reikšmingai susijęs su rekomendacijų laikymusi karantino metu:
  - Tiesioginis sąlytis su COVID-19 liga susijęs su dažnesniu karantino rekomendacijų laikymusi;
  - Netiesioginis sąlytis su liga susijęs su mažesniu karantino rekomendacijų laikymusi.
3. Vertybės yra reikšmingai susijusios su rekomendacijų laikymusi:
  - Saugumo, geranoriškumo ir universalizmo vertybės yra teigiamai susijusios su karantino rekomendacijų laikymusi

2. TYRIMO METODIKA

2.1 Tyrimo dalyviai

Tyrimo dalyvavo 207 respondentai. Tyrimo imtį sudaro 164 moterys (79,2%) ir 43 vyrai (20,8%), kurių amžius svyruoja nuo 18 iki 51 metų ($M=23,39$; $SD=4,611$). 58% tiriamųjų turėjo įgiję vidurinį išsilavinimą, 29% - aukštąjį universitetinį, 10,6% - aukštąjį neuniversitetinį, 1,9% - profesinį, 0,5% - pradinį ar pagrindinį. 12,1% tiriamųjų nurodė sergantys kokia nors lėtine liga.

Pagal pateiktus atsakymus tiriamieji buvo suskirstyti į dvi grupes – tiesioginio ir netiesioginio sąlyčio su COVID-19 liga. 47,3% tyrimo dalyvių teigė turėję tiesioginę sąlytį su COVID-19 virusinę infekcija, t.y. sirgo patys arba jų šeimos narys ar kitas artimas žmogus, tuo tarpu 52,7% tiriamųjų nurodė netiesioginę sąlytį su virusine infekcija.

2.2. Tyrimo instrumentai

Žmogiškųjų vertybių skalė (Human Values Scale (ESS), 2002). Lietuviška šios skalės versija yra laisvai prieinama ir patalpinta Europos socialinio tyrimo (EST) svetainėje. Ši skalė sudaryta remiantis ankstesniais Schwartz (1992) vertybių tyrimais ir Portretine vertybių skale (PVQ, Schwartz, 2001).

Paskirtis: Išmatuoti asmens vertybes.

Struktūra: Skalę sudaro 21 teiginys, skirtingi žmonių apibūdinimai, kurie atspindi skirtingus tikslus ir norus bei netiesiogiai atspindi respondento vertybes. Tiriamojo prašoma įvertinti kiek jis yra panašus į apibūdintą asmenį. Kiekvienas teiginys vertinamas 6 balų Likerto tipo skale nuo 1 (visiškai nepanašus į mane) iki 6 (visiškai panašus į mane). Norint nustatyti, kokios vertybės labiau vertinamos, išskiriama 10 vertybių subskalių: pasiekimai, geranoriškumas, konformizmas, hedonizmas, valdžia, saugumas, savikryptingumas, sužadėjimas, tradiciškumas ir universalizmas.

EST atlikta originalios klausimyno versijos faktorinė analizė, remiantis 54,673 tyrimo dalyvių iš 29 šalių duomenimis leidžia išskirti 10 faktorių, kurių teiginių svoris atitinkame faktoriuje svyruoja nuo 0,15 iki 0,85 (Schwartz, Breyer & Danner, 2015). Klausimyno faktorių struktūra patvirtinančiosios faktorinės analizės būdu buvo patvirtinta modeliu ($\chi^2 = 28,363.341$, $p < .001$; TLI = 0.815; CFI = 0.892; RMSEA = 0.056;).

Rezultatų vertinimas: Skaičiuojami atskirų subskalių suminiai įverčiai.

Patikimumas: Originalaus klausimyno skalių patikimumas Cronbach α yra nuo 0,40 iki 0,72 (saugumo – 0,63; konformizmo – 0,56; tradiciškumo – 0,40; geranoriškumo – 0,65; universalizmo – 0,60; savikryptingumo – 0,50; sužadėjimo – 0,64; hedonizmo – 0,67; pasiekimų –

0,72; valdžios – 0,48) (Schwartz, Breyer & Danner, 2015). Šiame tyrime skirtingų skalių Cronbach α patikimumo rodikliai svyruoja nuo 0,46 iki 0,78 (saugumo – 0,60; konformizmo – 0,62; tradiciškumo – 0,46; geranoriškumo – 0,74; universalizmo – 0,59; savikryptingumo – 0,54; sužadavimo – 0,78; hedonizmo – 0,61; pasiekimų – 0,70; valdžios – 0,48).

Karantino ir socialinio atsiribojimo rekomendacijų laikymosi klausimynas.

Pirminis šio klausimyno variantas buvo naudojamas G. Baškevičiūtės (2020) kursiniame darbe. „Karantino ir socialinio atsiribojimo laikymosi, asmenybės bruožų bei pasitikėjimo gydytoju ryšys“. Šis klausimynas sukurtas remiantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos (SAM, 2020) bei Ligų kontrolės ir prevencijos centrų (CDC, 2020) teikiamomis rekomendacijomis. Vėliau prisidedant darbo autorei šis klausimynas buvo patobulintas. Patobulintą klausimyną sudarė 20 klausimas apie karantino rekomendacijų laikymąsi. Tiriamųjų buvo klausama „Kaip dažnai taikėte nurodytas rekomenduojamas apsisaugojimo priemones?“ Atsakymai į kiekvieną teiginį vertinti 6 balų skale. Dalis klausimų buvo įvertinti nuo 1 (niekada) iki 6 (visada), likę klausimai taip pat buvo vertinami 6 balų skale (atsakymų variantai: *niekada; rečiau nei kartą per savaitę; 1-2 kartus per savaitę; 3-4 kartus per savaitę; beveik kasdien; kasdien*). Atlikus klausimyno tiriamąją faktoriinę analizę dėl per mažo svorio faktoriuose buvo pašalinti keturi teiginiai. Buvo išskirti 4 kintamųjų elgesį aprašantys faktoriai, kurie paaiškina 62,3% bendrosios kintamųjų dispersijos. Duomenys gerai tiko faktorių analizei (KMO = 0,79, $p < 0,001$). Teiginių svoris socialinio atsiribojimo nesilaikymo faktoriuje svyruoja nuo 0,54 iki 0,82, socialinės higienos faktoriuje – nuo 0,52 iki 0,85, asmeninės higienos faktoriuje – nuo 0,56 iki 0,85 bei rankų higienos faktoriuje – nuo 0,62 iki 0,85. Visų faktorių teiginių svoriai pateikiami 1 lentelėje. Patobulinta Karantino ir socialinio atsiribojimo rekomendacijų laikymosi klausimyno versija pateikiama 1 priede.

Paskirtis: Įvertinti karantino ir socialinio atsiribojimo rekomendacijų laikymąsi.

Struktūra: Galutinį klausimyno variantą sudaro 16 teiginių, kurie patenka į 4 faktorius:

1. *Rankų higiena* matuoja kaip dažnai taikomas rankų plovimas vandeniu ir muilu arba rankų valymas specialiomis tam skirtomis dezinfekcinėmis priemonėmis. Šį faktorių sudaro 3 klausimai. Klausimo pavyzdys: „*Kaip dažnai plaudamasis (-i) rankas naudojote šiltą vandenį ir muilą?*“. Klausimai vertinami 6 balų Likerto tipo skale.
2. *Asmeninė higiena* matuoja kaip dažnai taikomos tokios prevencinės higienos priemonės, kaip dažnai liečiamų paviršių valymas ir dezinfekcija, kasdienis sveikatos būklės stebėjimas. Klausimo pavyzdys: „*Kaip dažnai matavotės temperatūrą?*“. Šį faktorių sudaro 4 klausimai, kurių kiekvienas vertinamas 6 balų Likerto tipo skale.
3. *Socialinė higiena* matuoja apsisaugojimo priemonių, tokių kaip veido kaukių, dėvėjimą ir naudojimą, pakankamo atstumo nuo kitų asmenų išlaikymą. Klausimo pavyzdys: „*Kaip*

dažnai, būdamas (-a) lauke ar viešojo vietoje stengėtės laikytis bent 2 metrų atstumo nuo kitų žmonių?“. Šis faktorius sudarytas iš 4 klausimų, vertinamų 6 balų Likerto tipo skale.

4. *Socialinio atsiribojimo nesilaikymas* įvertina kaip dažnai asmenys lankėsi viešose vietose, turėjo tiesioginį kontaktą su kartu negyvenančius ar rizikos grupei priskiriamais asmenis bei kitus nebūtinus kontaktus. Klausimo pavyzdys: „*Kaip dažnai turėjote tiesioginį kontaktą su žmonėmis, kurie priskiriami didelės rizikos grupei?*“. Šį faktorių sudaro 5 klausimai, vertinami 6 balų Likerto skalėje.

Rezultatų vertinimas: Rezultatai gaunami susumavus atskirų subskalių teiginių įverčius.

Patikimumas: Skirtingų klausimyno skalių patikimumas Cronbach α rodikliai svyruoja nuo 0,72 iki 0,81 (socialinio atsiribojimo – 0,81; socialinė higiena – 0,74; asmeninė higiena – 0,72, rankų plovimas – 0,78).

1 lentelė. *Karantino ir socialinio atsiribojimo rekomendacijų laikymosi klausimyno tiriamosios faktorių analizės teiginių faktorių svoriai*

Klausimai	Faktoriai			
	1 faktorius (Socialinio atsiribojimo nesilaikymas)	2 faktorius (Socialinė higiena)	3 faktorius (Asmeninė higiena)	4 faktorius (Rankų higiena)
16. Kaip dažnai išeidavote į lauką ar lankėtės viešose vietose nesant būtinumui?	0,78	-0,81	-0,65	0,03
17. Kaip dažnai eidavote į parduotuvę?	0,82	0,07	-0,00	-0,64
18. Kaip dažnai lankėte tėvus ar kitus giminaičius, kurie negyvena kartu?	0,68	-0,28	0,19	-0,26
19. Kaip dažnai susitikdavote su draugais, kurie negyvena kartu?	0,77	-0,25	-0,07	-0,07
20. Kaip dažnai turėjote tiesioginį kontaktą su žmonėmis, kurie priskiriami didelės rizikos grupei?	0,54	-0,30	0,13	-0,20
6. Kaip dažnai buvote labiau dėmesingas (-a) ir stengėtės kosint ar čiaudint prisidengti vienkartinė servetėle arba vidine sulenktos alkūnės puse?	-0,17	0,52	0,21	0,34
7. Kaip dažnai išėjęs (-usi) į lauką dėvėjote kaukę?	-0,06	0,85	0,03	0,01
8. Kaip dažnai, būdamas (-a) lauke ar viešojo vietoje stengėtės laikytis bent 2 metrų atstumo nuo kitų žmonių?	-0,32	0,62	0,25	0,12
9. Kaip dažnai, būdamas (-a) lauke (ne patalpoje) dėvėjote kaukę taip, kad ji dengtų burną ir nosį?	-0,11	0,73	0,02	0,25
1. Kaip dažnai buvote dėmesingas (-a) ir stengėtės neliesti savo veido (ypač burnos, nosies ar akių)?	-0,24	0,17	0,56	0,21

12. Kaip dažnai dezinfekavote durų rankenas ar kitus dažnai liečiamus paviršius (pvz., telefonus, stalviršius ir t.t.)?	-0,03	0,11	0,85	0,12
13. Kaip dažnai įvairius paviršius plovėte vandeniu ir muilu ar plovikliu?	0,04	0,04	0,82	0,16
15. Kaip dažnai matavotės temperatūrą?	0,32	-0,02	0,62	-0,08
2. Kaip dažnai plaudamasis (-i) rankas naudojote šiltą vandenį ir muilą?	-0,15	0,43	-0,09	0,62
3. Kaip dažnai plovėtės ar dezinfekavote rankas grįžęs (-usi) iš lauko?	-0,57	0,14	0,20	0,85
4. Kaip dažnai plovėtės ar dezinfekavote rankas po to, kai liėtėte paviršius viešose vietose?	-0,13	0,10	0,24	0,83

Pastaba. Paryškintu šriftu pažymėti didžiausi kintamojo teiginių svoriai.

Sąlytis su liga. Nustatyti tyrimo dalyvių sąlytį su liga buvo pasitelkiami darbo autorės sukurti klausimai. Tiriamųjų buvo klausama „Ar nuo Koronaviruso protrūkio pradžios Jums buvo darytas COVID-19 testas ir jo rezultatas buvo teigiamas, t.y. nustatyta COVID-19 infekcija?“, „Ar dėl COVID-19 infekcijos buvote hospitalizuotas(-a)?“ „Ar kam nors iš Jums artimų ar pažįstamų žmonių buvo darytas COVID-19 testas ir jo rezultatas buvo teigiamas, t.y. nustatyta COVID-19 infekcija?“, „Ar kas nors iš Jums artimų ar pažįstamų žmonių buvo hospitalizuotas dėl COVID-19 infekcijos?“. Taip pat buvo prašoma įvertinti savo būklę sirgimo COVID-19 infekcija metu (jei tiriamasis nurodė, kad sirgo/serga COVID-19 infekcija) bei bendrai įvertinti kokia dalis jiems artimų ar pažįstamų žmonių sirgo sunkia COVID-19 virusinės infekcijos forma. Pagal pateiktus atsakymus tiriamieji buvo suskirstyti į dvi grupes – tiesioginio ir netiesioginio sąlyčio su liga. Tiesioginio sąlyčio su liga grupei buvo priskiriami tie tyrimo dalyviai, kurie nurodė, kad sirgo/serga patys arba pažįsta sirgusius asmenis, kurie yra iš artimos aplinkos (artimas žmogus ar šeimos narys). Tuo tarpu netiesioginio sąlyčio grupei buvo priskiriami tie asmenys, kurie nurodė patys nesirgę COVID-19 virusine infekcija ir asmeniškai nepažįstantis kitų žmonių, kuriems buvo patvirtinta ši virusinė infekcija. Kiekvienas klausimas buvo vertinamas atskirai, klausimų atsakymai nebuvo sumuojami. Visi klausimai pateikiami 2 priede.

Demografinių duomenų anketa. Tyrimo dalyviai buvo prašomi nurodyti savo lytį, amžių, išsilavinimą. Tiriamieji pagal 10 balų Likerto skalę įvertino savo subjektyvią sveikatos būklę (1 balas - labai prasta, 10 balu – puiki).

2.3. Tyrimo eiga

Tyrimo anketa buvo sudaryta iš Žmogiškųjų vertybių skalės (Schwartz, 2002), Karantino ir socialinio atsiribojimo rekomendacijų laikymosi klausimyno bei demografinių klausimų. Karantino ir socialinio atsiribojimo rekomendacijų klausimynas buvo sudarytas darbo autorės bei kitos psichologijos instituto studentės, konsultuojantis su darbo vadove. Klausimynas buvo sudarytas remiantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos (SAM, 2020) bei Ligų kontrolės ir prevencijos centrų (CDC, 2020) teikiamomis rekomendacijomis.

Renkant duomenis pasirinkta patogiosios atrankos strategija. Tyrimo dalyvių paieška vykdyta socialinio tinklo Facebook pagalba. Tyrimo skelbimu buvo pasidalinta įvairiose Facebook studentų grupėse. Prieš pradėdant pildyti anketą, buvo prašomas respondentų sutikimas dalyvauti tyrime. Pateikiant anketą buvo nurodomas darbo tikslas, garantuojamas kiekvieno apklausos dalyvio anonimiškumas bei pateikiamos instrukcijos, kaip reikėtų pildyti anketą.

2.4 Duomenų analizė

Gautų duomenų statistinė analizė atlikta naudojantis SPSS 25, AMOS 25 bei SPSS programinės įrangos priedėliu PROCESS. Pasitelkiant SPSS 25 programą skaičiuota aprašomoji statistika, taip pat vidinio suderintumo būdu (Cronbach α) tikrintas skalių patikimumas. Kadangi kintamieji neatitiko normaliojo skirstinio sąlygų, buvo naudoti neparametrinės statistikos metodai: Mann – Whitney ir Kruskal – Wallis kriterijai (grupių lyginimui pagal demografines charakteristikas), Spearman koreliacijos koeficientai (skirtingų kintamųjų tarpusavio ryšiams tikrinti). Siekiant nustatyti konstrukto prognostines savybes, visų pirma, normaliojo skirstinio neatitinkantys duomenys buvo transformuoti (Tabachnick & Fidel, 2013) ir perskaičiuoti į Z balus, kad labiau atitiktų normaliojo skirstinio sąlygas, o po to buvo atliekama daugiamatė tiesinė regresinė analizė. AMOS 25 programa buvo naudojama atliekant patvirtinančiąją faktoriinę analizę. Siekiant tirti moderacijos efektą buvo naudojamas SPSS programinės įrangos priedėlis PROCESS. Šiame tyrime analizuojant rezultatus reikšmingumo lygmuo α yra 0,05.

3. REZULTATAI

3.1 Sąsajos tarp sociodemografinių charakteristikų ir vertybių bei rekomendacijų laikymosi

Analizuojant duomenis pirmiausia įvertinti vertybių bei rekomendacijų laikymosi rodiklių vidurkiai įvairiose sociodemografinių charakteristikų grupėse.

Siekiant patikrinti hipotezę teigiančią, kad moterys labiau vertina saugumo, geranoriškumo bei universalizmo vertybes lyginant su vyrais. Pasitelkus Mann-Whitney kriterijų paaiškėjo, jog ši hipotezė pasitvirtino. Nustatytas statistiškai reikšmingas vertybių skirtumas tarp lyčių, gauti duomenys pateikiami 2 lentelėje. Pastebėta, kad moterys pasižymi statistiškai reikšmingai aukštesniu saugumo, geranoriškumo ir universalizmo vertybių vertinimu lyginant su vyrais.

2 lentelė. *Vyrų ir moterų vertybių vidurkių skirtumai*

Vertybės	Moterys (N=164)	Vyrai (N=43)	U	Z	p
	Vidurkinis rangas	Vidurkinis rangas			
Savikryptingumas	106,77	93,45	3072,5	-1,309	0,191
Hedonizmas	106,78	93,40	3070,0	-1,318	0,188
Sužadlinimas	105,56	98,06	3270,5	-0,736	0,462
Valdžia	104,49	102,13	3445,5	-0,233	0,816
Pasiekimai	105,50	98,29	3280,5	-0,708	0,479
Tradiciskumas	106,56	94,24	3106,5	-1,209	0,227
Konformizmas	105,48	98,34	3282,5	-0,701	0,483
Saugumas	109,33	83,66	2651,5	-2,523	0,012
Geranoriškumas	110,97	75,20	2287,5	-3,544	<0,001
Universalizmas	110,81	78,03	2409,5	-3,214	0,001

Pastaba: statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu

Analizuojant vertybių įverčių vidurkių skirtumus tarp amžiaus grupių (iki 24 metų bei 25 metų ir vyresnių), grupės taip pat buvo lyginamos pagal Mann-Whitney kriterijų. Remiantis Arnett (2000) klasifikacija tiriamieji buvo padalinti į dvi amžiaus grupes remiantis. Nebuvo pastebėta statistiškai reikšmingo skirtumo tarp skirtingų amžiaus grupių ($p > 0,05$). Tuo tarpu aiškinantis vertybių vidurkių skirtumus skirtingose išsilavinimo grupėse buvo taikytas Kruskal-Wallis kriterijus.

Atlikus analizę nebuvo rasta statistiškai reikšmingų skirtumų skirtingose išsilavinimo grupėse ($p > 0,05$).

Tikrinant kitą hipotezę, jog vyrai rečiau nei moterys laikosi karantino rekomendacijų, grupėms palyginti taip pat buvo taikomas Mann-Whitney kriterijus. Atlikus analizę paaiškėjo, kad nėra statistiškai reikšmingų karantino asmeninės higienos, rankų plovimo bei socialinės higienos rekomendacijų įverčių skirtumų vyrų ir moterų grupėse. Tačiau pastebėta, kad socialinio atsiribojimo rekomendacijų nesilaikymas statistiškai reikšmingai skiriasi tarp lyčių ($U = 2845$, $Z = -1,956$, $p = 0,05$), gauti rezultatai pateikiami 3 lentelėje. Moterys (Vidurkinis rangas=119,84) statistiškai reikšmingai dažniau nesilaiko karantino socialinio atsiribojimo rekomendacijų nei vyrai (Vidurkinis rangas=99,85).

3 lentelė. *Rekomendacijų laikymosi vidurkių skirtumai tarp lyčių*

Karantino rekomendacijos	Moterys (N=164)	Vyrai (N=43)	U	Z	p
	Vidurkinis rangas	Vidurkinis rangas			
Rankų higiena	107,96	88,88	2876	-1,889	0,059
Asmeninė higiena	105,33	98,94	3308,5	-0,625	0,532
Socialinė higiena	107,98	88,81	2873	-1,882	0,060
Socialinio atsiribojimo nesilaikymas	119,84	99,85	2845	-1,956	0,05

Pastaba: statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Aiškinantis karantino rekomendacijų laikymosi skirtumus įvairiose sociodemografinių kintamųjų grupėse, paaiškėjo, kad nebuvo rasta statistiškai reikšmingų rankų higienos, asmeninės bei socialinės higienos rekomendacijų įverčių skirtumų tarp skirtingų amžiaus grupių, tačiau pastebėta, kad socialinio atsiribojimo nesilaikymo įverčiai statistiškai reikšmingai skiriasi skirtingo amžiaus grupėse ($U = 2787$, $Z = -2,123$, $p = 0,034$), duomenys pateikiami 4 lentelėje. Asmenys iki 24 metų (Vidurkinis rangas=108,51) statistiškai reikšmingai dažniau nesilaiko socialinio atsiribojimo rekomendacijų nei 25 metų ir vyresni asmenys (Vidurkinis rangas=86,81).

4 lentelė. Skirtingų amžiaus grupių rekomendacijų laikymosi vidurkių skirtumai

Karantino rekomendacijos	Iki 24 metų (N=164)	25 metų ir vyresni (N=43)		U	Z	p
	Vidurkinis rangas	Vidurkinis rangas				
Rankų higiena	103,88	104,44	3507	-0,055	0,956	
Asmeninė higiena	104,14	103,48	3503,5	-0,065	0,948	
Socialinė higiena	102,22	110,78	3234,5	-0,840	0,401	
Socialinio atsiribojimo nesilaikymas	108,51	86,81	2787	-2,123	0,034	

Pastaba: statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Tuo tarpu analizuojant rekomendacijų laikymosi įverčių vidurkius skirtingose išsilavinimo grupėse, pasitelkus Kruskal-Wallis kriterijų, paaiškėjo, kad karantino asmeninės higienos rekomendacijų laikymosi dažnumas statistiškai reikšmingai skiriasi skirtingo išsilavinimo grupėse ($\chi^2 = 8,160$, $df = 3$, $p = 0,043$), rezultatai pateikiami 5 lentelėje.

5 lentelė. Rekomendacijų laikymosi vidurkių skirtumai skirtingo išsilavinimo grupėse

Karantino rekomendacijos	Vidurinis (N=120)	Aukštasis neuniversitetinis (N=22)	Aukštasis universitetinis (N=60)	χ^2	df	p
	Vidurkinis rangas	Vidurkinis rangas	Vidurkinis rangas			
Rankų higiena	99,68	100,10	113,55	4,606	3	0,203
Asmeninė higiena	96,37	105,47	135,69	8,160	3	0,043
Socialinė higiena	96,57	116,19	109,93	3,766	3	0,288
Socialinio atsiribojimo nesilaikymas	107,66	103,67	92,45	2,917	3	0,405

Pastaba: statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Iš lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad asmenys įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą (Vidurkinis rangas =135,69) statistiškai reikšmingai dažniau laikosi karantino asmeninės higienos rekomendacijų nei aukštąjį neuniversitetinį (Vidurkinis rangas =105,47), bei vidurinį išsilavinimą (Vidurkinis rangas =96,37) įgiję asmenys.

3.2. Sąlyčio su liga sąsajos su rekomendacijų laikymusi bei vertybėmis

Verta atkreipti dėmesį ir į tolimesnei analizei svarbią informaciją apie respondentų sąlytį su COVID-19 liga. Šiai informacijai surinkti buvo pateikiami atskiri klausimai: „Ar nuo Koronaviruso pradžios Jums buvo darytas COVID-19 testas ir jo rezultatas buvo teigiamas, t.y. nustatyta COVID-19 infekcija?“, „Ar kam nors iš Jums artimų ar pažįstamų buvo darytas COVID-19 testas ir jo rezultatas buvo teigiamas, t.y. nustatyta COVID-19 infekcija?“, „Ar kas nors iš Jums artimų ar pažįstamų buvo hospitalizuotas dėl COVID-19 infekcijos?“, „Kas iš Jums artimų ar pažįstamų buvo hospitalizuotas dėl COVID-19 infekcijos?“. Taip pat buvo prašoma įvertinti savo būklę sirgimo COVID-19 infekcija metu bei taip pat bendrai įvertinti kokia dalis artimų ar pažįstamų žmonių sirgo sunkia COVID-19 infekcijos forma (žr. 2 priedas). Atsakymų skirstiniai į šiuos klausimus pateikiami 6 lentelėje.

6 lentelė. Respondentų atsakymų į klausimus apie sąlytį su COVID-19 liga skirstiniai

	N	Procentai
Pačiam asmeniui nustatyta COVID-19 infekcija	21	10,1
Nejautė jokių simptomų	1	4,8
Jautė tik lengvus simptomus	8	38,1
Sirgimo metu Jautė vidutinio sunkumo simptomus	11	52,4
Sirgo sunkiai, liga sukėlė komplikacijų	1	4,8
Sirgo šeimos narys ar artimas žmogus, kuris gyvena kartu	28	13,5
Sirgo šeimos narys ar artimas žmogus, kuris negyvena kartu	65	31,4
Sirgo bendradarbis, kaimynas ar kitas pažįstamas asmuo	96	46,4
Nepažįsta žmonių, kuriems buvo nustatyta COVID-19 infekcija	18	8,7
Niekam iš artimųjų ar pažįstamų, kuriems buvo nustatyta COVID-19 infekcija, nepasireiškė sunki ligos forma ar buvo būdingos komplikacijos	79	41,8
Dauguma sirgo sunkiai ar turėjo komplikacijų	7	3,7
Visi sirgo sunkiai ar turėjo komplikacijų	2	1,1
Labai įvairiai – vieniems buvo besimptomė ar lengva forma, kiti sirgo sunkiai	101	53,4

Dėl COVID-19 infekcijos buvo hospitalizuotas artimas ar pažįstamas žmogus	50	26,5
Buvo hospitalizuotas šeimos narys ar artimas žmogus, kuris gyvena kartu	2	4
Buvo hospitalizuotas šeimos narys ar artimas žmogus, kuris negyvena kartu	20	40
Buvo hospitalizuotas bendradarbis, kaimynas ar kitas pažįstamas žmogus	28	56

Iš 6 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad iš 207 atsakiusių 21 sirgo COVID-19 liga, iš kurių 11 sirgimo metu jautė vidutinio sunkumo simptomus, o 8 – jautė tik lengvus simptomus. Kalbant apie artimoje aplinkoje sirgusius, didžioji dalis tiriamųjų (98) nurodė, jog sirgo bendradarbis, kaimynas ar kitas pažįstamas žmogus, 65 respondentai nurodė, kad sirgo šeimos narys ar artimas žmogus, kuris negyvena kartu, tuo tarpu 18 teigė asmeniškai nepažįstantys sirgusių COVID-19 liga. Dauguma tiriamųjų (101) nurodė, kad jų artimoje aplinkoje asmenys, užsikrėtę COVID-19 infekcija, sirgo labai įvairiai – vieniems buvo besimptomė ar lengva forma, kiti sirgo sunkiai. 50 tiriamųjų nurodė, kad dėl COVID-19 infekcijos buvo hospitalizuotas artimas ar pažįstamas žmogus, iš kurių 28 įvardino bendradarbį, kaimyną ar kitą pažįstamą žmogų, tuo tarpu 20 – šeimos narį ar artimą žmogų, kuris negyvena kartu.

Analizuojant vertybių vidurkių skirtumus tarp skirtingą sąlytį su COVID-19 turinčių asmenų grupių buvo pasitelkiamas Mann-Whitney kriterijus. Gauti duomenys pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė. *Vertybių vidurkių skirtumai tarp skirtingą sąlytį su COVID-19 turinčių grupių*

Ar nuo Koronaviruso protrūkio pradžios Jums buvo darytas COVID-19 testas ir jo rezultatas buvo teigiamas, t.y. nustatyta COVID-19 infekcija?	Taip (N=21)	Ne (N=182)	U	Z	p
	Vidurkinis rangas	Vidurkinis rangas			
Savikryptingumas	94,81	102,83	1760,0	-0,598	0,550
Hedonizmas	92,60	103,09	1713,5	-0,783	0,434
Sužadzinimas	106,21	101,51	1822,5	-0,349	0,727
Valdžia	118,36	100,11	1567,5	-1,362	0,173
Pasiekimai	87	103,73	1596,0	-1,247	0,213

Tradiciškumas	129,31	98,85	1337,5	-2,267	0,023
Konformizmas	117,43	100,22	1587,0	-1,280	0,201
Saugumas	84,43	104,03	1542,0	-1,461	0,144
Geranoriškumas	71,75	104,77	1225,0	-2,429	0,015
Universalizmas	82,33	104,27	1498,0	-1,631	0,103

Pastaba: statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Iš 7 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad tradiciškumo ($U = 1337,5$, $Z = -2,267$, $p = 0,023$) vertybių įverčiai statistiškai reikšmingai skiriasi skirtingo sąlyčio su COVID-19 liga grupėse. Asmenys, tiesiogiai susidūrę su COVID-19 liga, t. y. patys sirgę (Vidurkinis rangas = 129,31) statistiškai reikšmingai labiau vertina tradiciškumo vertybes, lyginant su nesirgusių asmenų grupe (Vidurkinis rangas = 98,85). Taip pat statistiškai reikšmingas skirtumas tarp šių grupių pastebimas ir geranoriškumo vertybių atveju ($U = 1225$, $Z = -2,429$, $p = 0,015$). Šiuo atveju, nesirgęs asmenys (Vidurkinis rangas = 104,77) pasižymi statistiškai reikšmingai aukštesniu geranoriškumo vertybių vertinimu palyginus su sirgusių asmenų grupe (Vidurkinis rangas = 71,75). Kadangi šios grupės yra netolygios, šis rezultatas turėtų būti vertinamas atsargiai.

Aiškinantis vertybių vidurkių skirtumus tarp nevienodą artimųjų ar pažįstamų hospitalizacijos patirtį turinčių grupių, taip pat buvo taikomas Mann-Whitney kriterijus. Duomenys pateikiami 8 lentelėje.

8 lentelė. *Vertybių vidurkių skirtumai tarp skirtingą artimųjų ar pažįstamų hospitalizacijos patirtį turinčių asmenų grupių*

Ar kas nors iš Jums artimų ar pažįstamų žmonių buvo hospitalizuotas dėl COVID-19 infekcijos?	Taip (N=50)		Ne (N=139)		U	Z	p
	Vidurkinis rangas	Vidurkinis rangas	U	Z			
Savikryptingumas	92,36	95,95	3343,0	-0,402	0,688		
Hedonizmas	97,56	94,08	3347,0	-0,390	0,697		
Sužadınimas	98,63	93,69	3293,5	-0,551	0,582		
Valdžia	102,98	92,13	3076,0	-1,216	0,224		
Pasiekimai	90,24	96,71	3237,0	-0,724	0,469		
Tradiciškumas	100,46	93,04	3202,0	-0,830	0,407		
Konformizmas	108,31	90,21	2809,5	-2,020	0,043		
Saugumas	92,61	95,86	3355,5	-0,363	0,716		

Geranoriškumas	90,03	96,08	3186,5	-0,677	0,498
Universalizmas	96,45	94,48	3402,5	-0,220	0,826

Pastaba: statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Atlikus analizę nustatytas statistiškai reikšmingas konformizmo vertybių skirtumas tarp nevienodą artimųjų ar pažįstamų hospitalizacijos patirtį turinčių asmenų grupių ($U = 2809,5$, $Z = -2,020$, $p = 0,043$). Asmenys, kurie yra susidūrę su artimojo ar pažįstamo asmens hospitalizacija dėl COVID-19 ligos (Vidurkinis rangas = 108,31) statistiškai reikšmingai labiau vertina konformizmo vertybes nei su tuo nesusidūrę asmenys (Vidurkinis rangas = 90,21). Dėl netolygaus respondentų pasiskirstymo grupėse šis rezultatas taip pat turėtų būti vertinamas atsargiai.

Kadangi sąlytį su liga turėjusių grupės yra nepakankamai didelės, todėl buvo nuspręsta toliau analizuojant duomenis tiriamuosius sugrupuoti į tiesioginio ir netiesioginio sąlyčio grupes. Tiesioginio sąlyčio su liga grupei buvo priskiriami tie respondentai, kurie nurodė, kad sirgo/serga COVID-19 liga patys arba pažįsta sirgusius asmenis, kurie yra iš artimos aplinkos. Tuo tarpu netiesioginio sąlyčio grupei buvo priskiriami tie asmenys, kurie nurodė patys nesirgę COVID-19 liga ir asmeniškai nepažįstantys žmonių, kuriems buvo patvirtinta ši virusinė infekcija.

Siekiant patikrinti antrąją tyrime keltą hipotezę, kad sąlytis su COVID-19 liga reikšmingai susijęs su rekomendacijų laikymusi karantino metu, buvo naudojamas Mann-Whitney kriterijus. Rezultatai rodo, kad nei tiesioginio, nei netiesioginio sąlyčio su liga grupėje nebuvo pastebėta statistiškai reikšmingų rekomendacijų laikymosi skirtumų ($p > 0,05$). Taigi, kelta hipotezė nepasitvirtino, tarp skirtingą sąlytį su COVID-19 liga turinčių asmenų grupių rekomendacijų laikymosi įverčiai statistiškai reikšmingai nesiskyrė.

Taip pat tyrimo metu atkreiptas dėmesys ir į sąlyčio su COVID-19 liga sąsajas su vertybėmis. Aiškinantis vertybių vidurkių skirtumus skirtingose sąlyčio su liga grupėse taikytas Mann-Whitney kriterijus. Atlikus analizę nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp tiesioginio ir netiesioginio sąlyčio su COVID-19 liga grupių ($U = 4454$, $Z = -2,069$, $p = 0,039$), gauti duomenys pateikiami 9 lentelėje.

9 lentelė. Vertybių vidurkių skirtumai tarp tiesioginio ir netiesioginio sąlyčio su COVID-19 grupių

	Tiesioginis sąlytis su COVID-19 (N=97)	Netiesioginis sąlytis su COVID-19 (N=110)	U	Z	p
	Vidurkinis rangas	Vidurkinis rangas			
Savikryptingumas	96,98	110,19	4654,0	-1,598	0,110
Hedonizmas	94,92	112,01	4454,0	-2,069	0,039
Sužadindimas	105,97	102,26	5143,5	-0,448	0,654
Valdžia	101,09	106,56	5053,0	-0,663	0,507
Pasiekimai	100,31	107,25	4977,0	-0,840	0,401
Tradiciskumas	105,24	102,90	5214,5	-0,282	0,778
Konformizmas	101,39	106,30	5081,5	-0,594	0,553
Saugumas	106,11	102,14	5130,0	-0,481	0,631
Geranoriškumas	99,31	107,15	4878,0	-0,954	0,340
Universalizmas	105,02	103,10	5236,0	-0,232	0,817

Pastaba: statistiškai reikšmingi skirtumai pažymėti paryškintu šriftu.

Pastebėta, kad netiesioginį sąlytį su COVID-19 liga turėję asmenys (Vidurkinis rangas = 112,01) pasižymi statistiškai reikšmingai aukštesniu hedonizmo vertybių vertinimu lyginant su tiesioginio sąlyčio su COVID-19 grupe (Vidurkinis rangas = 94,92).

3.3 Vertybių ir rekomendacijų laikymosi sąsajos

Tikrinant trečiąją tyrimo hipotezę apie reikšmingą vertybių bei rekomendacijų laikymosi ryšį atlikta Spearman koreliacinė analizė. Atliktos koreliacinės analizės rezultatai patvirtino hipotezę, kad saugumo, geranoriškumo ir universalizmo vertybės reikšmingai siejasi su karantino rekomendacijų laikymusi. Gauti rezultatai pateikiami 10 lentelėje.

10 lentelė. Vertybių ir rekomendacijų laikymosi sąsajos

	Socialinio atsiribojimo nesilaikymas	Socialinė higiena	Asmeninė higiena	Rankų higiena
Savikryptingumas	-0,112	0,084	0,009	0,054
Hedonizmas	0,099	-0,032	0,086	0,188**
Sužadınimas	0,184**	0,006	0,171*	0,044
Valdžia	-0,048	0,039	0,064	0,120
Pasiekimai	-0,012	-0,002	0,019	0,079
Tradiciškumas	-0,129	0,256***	0,269***	0,189**
Konformizmas	-0,169*	0,255***	0,179**	0,120
Saugumas	-0,285***	0,314***	0,257***	0,410***
Geranoriškumas	-0,089	0,191**	0,153*	0,195**
Universalizmas	-0,183**	0,213**	0,128	0,161*

Pastaba. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$. Paryškintu šriftu pažymėtos statistiškai reikšmingos koreliacijos

Analizuojant gautus duomenis galima pastebėti, kad rankų higienos, asmeninės higienos ir socialinės higienos rekomendacijų laikymasis bei socialinio atsiribojimo nesilaikymas su skirtingomis vertybėmis siejasi gana skirtingai. Rankų higienos rekomendacijų atveju, galima pastebėti, jog šis įvertis statistiškai reikšmingai siejasi su hedonizmo ($r_s = 0,189$, $p = 0,006$), tradiciškumo ($r_s = 0,189$, $p = 0,006$), saugumo ($r_s = 0,410$, $p < 0,001$), geranoriškumo ($r_s = 0,195$, $p = 0,005$) bei universalizmo ($r_s = 0,161$, $p = 0,020$) vertybėmis. Tuo tarpu asmeninės higienos rekomendacijų įvertis statistiškai reikšmingai siejasi su sužadınimo ($r_s = 0,171$, $p = 0,014$), tradiciškumo ($r_s = 0,269$, $p < 0,001$), konformizmo ($r_s = 0,179$, $p = 0,010$), saugumo ($r_s = 0,257$, $p < 0,001$) bei geranoriškumo ($r_s = 0,153$, $p = 0,028$) vertybėmis. Panaši situacija pastebima ir socialinės higienos rekomendacijų atveju, šis įvertis statistiškai reikšmingai siejasi su tradiciškumo ($r_s = 0,256$, $p < 0,001$), konformizmo ($r_s = 0,255$, $p < 0,001$), saugumo ($r_s = 0,314$, $p < 0,001$), geranoriškumo ($r_s = 0,191$, $p = 0,006$) ir universalizmo ($r_s = 0,213$, $p = 0,002$) vertybėmis. Tuo tarpu socialinio atsiribojimo nesilaikymas statistiškai reikšmingai teigiamai siejasi su sužadınimo vertybėmis ($r_s = 0,184$, $p = 0,008$), o neigiamai su konformizmo ($r_s = -0,169$, $p = 0,015$), saugumo ($r_s = -0,285$, $p < 0,001$) bei universalizmo ($r_s = -0,183$, $p = 0,008$) vertybėmis. Stiprios teigiamos sąsajos pastebimos tarp saugumo vertybių bei rankų higienos, socialinės higienos ir asmeninės higienos rekomendacijų,

tuo tarpu stiprus neigiamas ryšys tarp socialinio atsiribojimo nesilaikymo įverčio ir saugumo vertybių ($p < 0,001$). Stiprus teigiamas ryšys taip pat pastebimas ir tarp karantino socialinės bei asmeninės higienos rekomendacijų įverčių bei tradiciškumo vertybių; socialinės higienos rekomendacijų bei konformizmo vertybių.

Apibendrinant gautus rezultatus galima pastebėti, kad rankų higienos, socialinės higienos ir asmeninės higienos rekomendacijų kintamieji su įvairiomis vertybėmis siejasi gana panašiai. Rastos teigiamos tradiciškumo, saugumo, geranoriškumo vertybių sąsajos su rankų higienos, asmeninės higienos bei socialinės higienos įverčiais. Tuo tarpu socialinio atsiribojimo nesilaikymas daugeliu atvejų siejasi neigiamai su vertybėmis, tokiomis, kaip konformizmas, saugumas bei universalizmas.

Taip pat atkreiptas dėmesys ir į vertybių bei rekomendacijų laikymosi sąsajas atskirai vyrų ir moterų grupėse. Atlikus Spearman koreliacinę analizę atskirai vyrų ir moterų grupėse galima pastebėti, kad šiose grupėse rankų higienos, socialinio atsiribojimo nesilaikymo, asmeninės higienos bei socialinės higienos rekomendacijos su įvairiomis vertybėmis siejasi gana skirtingai. Gauti rezultatai pateikiami 11 ir 12 lentelėse.

11 lentelė. *Vertybių bei karantino rekomendacijų sąsajos moterų grupėje*

	Socialinio atsiribojimo nesilaikymas	Socialinė higiena	Asmeninė higiena	Rankų higiena
Savikryptingumas	-0,109	0,105	-0,021	0,054
Hedonizmas	0,054	0,009	0,067	0,161*
Sužadınimas	0,161*	0,056	0,121	0,023
Valdžia	-0,062	0,062	0,017	0,093
Pasiekimai	-0,043	0,007	-0,024	0,028
Tradiciskumas	-0,120	0,254**	0,260***	0,146
Konformizmas	-0,136	0,226**	0,177*	0,109
Saugumas	-0,301***	0,317***	0,236**	0,395***
Geranoriškumas	-0,086	0,189*	0,108	0,124
Universalizmas	-0,172*	0,175*	0,099	0,131

Pastaba. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$. Paryškintu šriftu pažymėtos statistiškai reikšmingos koreliacijos

12 lentelė. Vertybių bei karantino rekomendacijų sąsajos vyrų grupėje

	Socialinio atsiribojimo nesilaikymas	Socialinė higiena	Asmeninė higiena	Rankų higiena
Savikryptingumas	-0,405	-0,070	0,070	0,039
Hedonizmas	0,331*	-0,294	0,105	0,235
Sužadınimas	0,306*	-0,229	0,326*	0,097
Valdžia	-0,001	-0,076	0,225	0,219
Pasiekimai	0,123	-0,098	0,155	0,235
Tradiciškumas	-0,124	0,183	0,293	0,314*
Konformizmas	-0,262	0,337*	0,186	0,124
Saugumas	-0,136	0,204	0,317*	0,437**
Geranoriškumas	0,099	0,006	0,307*	0,311*
Universalizmas	-0,074	0,239	0,166	0,122

Pastaba. *p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001. Paryškintu šriftu pažymėtos statistiškai reikšmingos koreliacijos

Iš 11 ir 12 lentelėse pateiktų duomenų matyti, kad tiek vyrų, tiek moterų grupėje rankų higienos rekomendacijų įvertiniai statistiškai reikšmingai siejasi su saugumo vertybėmis. Be to, moterų grupėje su rankų higienos rekomendacijų įvertiniais statistiškai reikšmingai siejasi ir hedonizmo vertybės ($r_s = 0,161$, $p = 0,040$), tuo tarpu vyrų grupėje – tradiciškumo ($r_s = 0,314$, $p = 0,041$) bei geranoriškumo ($r_s = 0,311$, $p = 0,042$) vertybės. Asmeninės higienos rekomendacijų kintamasis abiejose grupėse statistiškai reikšmingai teigiamai siejasi su saugumo vertybėmis, didesnis saugumo vertybių vertinimas lemia dažnesnį asmeninės higienos rekomendacijų laikymąsi karantino laikotarpiu. Vyrų grupėje taip pat pastebimas statistiškai reikšmingas ryšys tarp asmeninės higienos bei sužadınimo ($r_s = 0,326$, $p = 0,033$) ir geranoriškumo ($r_s = 0,307$, $p = 0,045$) vertybių, tuo tarpu moterų grupėje pastebimos statistiškai reikšmingos sąsajos su tradiciškumo ($r_s = 0,260$, $p < 0,001$) bei konformizmo ($r_s = 0,177$, $p = 0,024$) vertybėmis. Kalbant apie socialinės higienos rekomendacijų įvertinius, vyrų grupėje šie įvertiniai statistiškai reikšmingai siejasi su konformizmo ($r_s = 0,337$, $p = 0,027$) vertybėmis. Visiškai kitokia situacija matoma moterų grupėje, kurioje socialinės higienos įvertiniai statistiškai reikšmingai teigiamai siejasi su tradiciškumo ($r_s = 0,254$, $p = 0,001$), konformizmo ($r_s = 0,226$, $p = 0,004$), saugumo ($r_s = 0,317$, $p < 0,001$), geranoriškumo ($r_s = 0,189$, $p = 0,016$) bei universalizmo ($r_s = 0,175$, $p = 0,025$) vertybėmis. Socialinio atsiribojimo kintamasis abiejose grupėse statistiškai reikšmingai teigiamai siejasi su sužadınimo vertybėmis. Vyrų grupėje

socialinio atsiribojimo nesilaikymo kintamasis taip pat statistiškai reikšmingai siejasi ir su hedonizmo vertybėmis ($r_s = 0,331$, $p = 0,030$). Tuo tarpu moterų grupėje pastebimas statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys tarp socialinio atsiribojimo nesilaikymo ir universalizmo vertybių ($r_s = 0,172$, $p = 0,027$) bei stiprus neigiamas ryšys su saugumo vertybėmis ($r_s = -0,301$, $p < 0,001$), mažesnis saugumo vertybių vertinimas lemia dažnesnį socialinio atsiribojimo rekomendacijų nesilaikymą.

Apibendrinant gautus rezultatus galima pastebėti, kad moterų grupėje rasta daugiau sąsajų tarp skirtingų vertybių bei karantino rekomendacijų laikymosi lyginant su vyrų grupe. Moterų grupėje saugumo vertybės siejosi su visomis rekomendacijomis. Nors bendrai rekomendacijų laikymosi kintamieji skirtingose grupėse su įvairiomis vertybėmis siejosi gana skirtingai, tačiau daugeliu atvejų rastos teigiamos sąsajos su rankų higienos, socialinio atsiribojimo nesilaikymo bei socialinės ir asmeninės higienos rekomendacijomis.

3.4. Karantino rekomendacijų tarpusavio ryšys

Atskirai vertėtų apžvelgti ir įvairių rekomendacijų tarpusavio ryšius, kuriems apskaičiuoti naudota Spearman koreliacinė analizė. Gauti duomenys pateikiami 13 lentelėje.

13 lentelė. *Karantino rekomendacijų tarpusavio ryšiai*

	Rankų higiena	Socialinė higiena	Asmeninė higiena	Socialinio atsiribojimo nesilaikymas
Rankų higiena	-			
Socialinė higiena	0,479***	-		
Asmeninė higiena	0,325***	0,344***	-	
Socialinio atsiribojimo nesilaikymas	-0,332***	-0,466***	-0,063	-

Pastaba. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$. Paryškintu šriftu pažymėtos statistiškai reikšmingos koreliacijos

Analizuojant gautus duomenis pastebėta, kad rankų higienos rekomendacijos turi reikšmingą stiprų teigiamą ryšį su socialinės higienos ($r_s = 0,479$, $p < 0,001$) bei asmeninės higienos ($r_s = 0,325$, $p < 0,001$) rekomendacijomis, tuo tarpu su socialinio atsiribojimo nesilaikymu pastebimas stiprus neigiamas ryšys ($r_s = -0,332$, $p < 0,001$). Asmeninės higienos atveju stiprus teigiamas

reikšmingas ryšys pastebimas ir su socialinės higienos rekomendacijomis ($r_s = 0,344$, $p < 0,001$). Tuo tarpu socialinio atsiribojimo nesilaikymo atveju pastebimas reikšmingas stiprus neigiamas ryšys ne tik prieš tai paminėtomis rankų higienos rekomendacijomis, bet taip pat ir su socialinės higienos rekomendacijomis ($r_s = -0,466$, $p < 0,001$). Apibendrinant gautus rezultatus galima teigti, kad tarp skirtingų karantino rekomendacijų pastebimi stiprūs reikšmingi tarpusavio ryšiai.

3.5 Karantino rekomendacijų laikymosi prognostiniai veiksniai

Siekiant patikrinti ar vertybės leidžia prognozuoti rekomendacijų laikymąsi karantino metu, buvo atlikta daugiamatė tiesinė regresinė analizė. Gauti rezultatai pateikiami 14-17 lentelėse.

Pirmoji regresinė analizė buvo atlikta su rankų higienos rekomendacijomis kaip priklausomu kintamuoju. Nepriklausomi kintamieji, kuriais prognozuojamas rankų higienos rekomendacijų laikymasis – lytis, amžius, subjektyvi sveikata, sąlytis su liga, savikryptingumas, hedonizmas, sužadzinimas, valdžia, pasiekimai, tradiciškumas, konformizmas, saugumas, geranoriškumas ir universalizmas. Gauti rezultatai pateikiami 14 lentelėje. Modelis statistiškai reikšmingas bei paaiškina 20,3 proc. rankų higienos rekomendacijų dispersijos ($F = 3,478$, $p < 0,001$, $R^2 = 0,203$). Gauti duomenys rodo, kad statistiškai reikšmingai rankų higienos rekomendacijų laikymąsi prognozuoja saugumo vertybės ($\beta = 0,493$, $p < 0,001$). Remiantis šiais rezultatais galima teigti, kad didėjant saugumo vertybių vertinimui, padažnės rankų higienos rekomendacijų laikymasis karantino metu.

14 lentelė. Rankų higienos prognostiniai veiksniai

Nepriklausomi kintamieji	Priklausomas kintamasis				
	Rankų higiena				
	<i>Beta</i> (β)	<i>p</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>R</i> ²
Lytis	0,053	0,439	3,478	<0,001	0,203
Amžius	-0,023	-0,344			
Subjektyvi sveikata	0,067	0,998			
Sąlytis su liga	-0,040	-0,592			
Savikryptingumas	0,058	0,486			
Hedonizmas	-0,108	0,229			
Sužadzinimas	0,028	0,334			
Valdžia	-0,010	0,913			

Pasiekimai	0,081	0,359
Tradiciškumas	-0,054	0,532
Konformizmas	-0,141	0,139
Saugumas	0,493	<0,001
Geranoriškumas	-0,061	0,461
Universalizmas	0,052	0,599

Pastaba. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu.

Tiriant asmeninės higienos rekomendacijas kaip priklausomą kintamąjį, gautas modelis statistiškai reikšmingas bei paaiškina 16,3 proc. asmeninės higienos rekomendacijų dispersijos ($F = 3,649$, $p = 0,002$, $R^2 = 0,163$). Gauti rezultatai pateikiami 15 lentelėje. Atlikta regresinė analizė parodė, kad asmeninę higieną statistiškai reikšmingai prognozuoja sužadavimo ($\beta = 0,235$, $p = 0,006$), tradiciškumo ($\beta = 0,184$, $p = 0,038$) ir saugumo ($\beta = 0,253$, $p = 0,013$) vertybės. Likusios vertybės asmeninės higienos rekomendacijų šiame modelyje statistiškai reikšmingai neprognozavo. Remiantis šiais rezultatais, galima teigti, kad didesnis sužadavimo, tradiciškumo bei saugumo vertybių vertinimas prognozuoja dažnesnę asmeninės higienos rekomendacijų laikymąsi karantino metu.

15 lentelė. *Asmeninės higienos prognostiniai veiksniai*

Nepriklausomi kintamieji	Priklausomas kintamasis				
	Asmeninė higiena		<i>F</i>	<i>p</i>	<i>R</i> ²
	<i>Beta</i> (β)	<i>p</i>			
Lytis	-0,008	0,905	2,649	0,002	0,163
Amžius	0,010	0,881			
Subjektyvi sveikata	0,114	0,097			
Sąlytis su liga	-0,016	0,816			
Savikryptingumas	0,121	0,160			
Hedonizmas	0,138	0,134			
Sužadavimas	0,235	0,006			
Valdžia	-0,041	0,662			
Pasiekimai	0,031	0,728			
Tradiciškumas	0,184	0,038			
Konformizmas	-0,017	0,863			

Saugumas	0,253	0,013
Geranoriškumas	-0,043	0,608
Universalizmas	0,022	0,828

Pastaba. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu.

Analizuojant socialinės higienos rekomendacijas, kaip priklausomą kintamąjį, gautas modelis buvo statistiškai reikšmingas ir paaiškina 16,6 proc. socialinės higienos rekomendacijų dispersijos ($F = 2,721$, $p = 0,001$, $R^2 = 0,166$). Gauti duomenys pateikiami 16 lentelėje. Gauti rezultatai rodo, kad socialinės higienos rekomendacijas statistiškai reikšmingai prognozuoja subjektyvi sveikata ($\beta = 0,167$, $p = 0,016$). Tuo tarpu vertybės šiame modelyje socialinės higienos rekomendacijų statistiškai reikšmingai neprognozavo. Remiantis gautais rezultatais galima teigti, kad vertybės reikšmingai neprognozuoja socialinės higienos rekomendacijų laikymosi karantino metu.

16 lentelė. *Socialinės higienos prognostiniai veiksniai*

Nepriklausomi kintamieji	Priklausomas kintamasis				
	Socialinė higiena		<i>F</i>	<i>p</i>	<i>R</i> ²
	<i>Beta</i> (β)	<i>p</i>			
Lytis	0,056	0,427	2,721	0,001	0,166
Amžius	0,065	0,342			
Subjektyvi sveikata	0,167	0,016			
Sąlytis su liga	0,011	0,877			
Savikryptingumas	-0,040	0,644			
Hedonizmas	0,161	0,078			
Sužadanimas	0,023	0,790			
Valdžia	-0,034	0,717			
Pasiekimai	0,085	0,349			
Tradiciškumas	0,058	0,513			
Konformizmas	0,132	0,176			
Saugumas	0,179	0,077			
Geranoriškumas	-0,085	0,313			
Universalizmas	-0,062	0,543			

Pastaba. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu.

Tiriant socialinio atsiribojimo nesilaikymą, kaip priklausomą kintamąjį, gautas modelis buvo statistiškai reikšmingas ir paaiškina apie 20,4 proc. socialinio atsiribojimo nesilaikymo dispersijos ($F = 3,495$, $p < 0,001$, $R^2 = 0,204$). Modelio duomenys pateikiami 17 lentelėje. Atlikta regresinė analizė rodo, kad statistiškai reikšmingai socialinio atsiribojimo nesilaikymą prognozuoja savikryptingumo ($\beta = 0,170$, $p = 0,044$), sužadavimo ($\beta = 0,188$, $p = 0,025$) ir saugumo ($\beta = -0,250$, $p = 0,011$) vertybės. Remiantis šiais rezultatais, galima teigti, kad didesnis savikryptingumo bei sužadavimo vertybių vertinimas prognozuoja dažnesnį socialinio atsiribojimo nesilaikymą, tuo tarpu saugumo vertybių vertinimas, prognozuoja mažesnį socialinio atsiribojimo nesilaikymą.

17 lentelė. Socialinio atsiribojimo nesilaikymo prognostiniai veiksniai

Nepriklausomi kintamieji	Priklausomas kintamasis				
	Socialinio atsiribojimo nesilaikymas				
	<i>Beta</i> (β)	<i>p</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>R</i> ²
Lytis	-0,097	0,157	3,495	<0,001	0,204
Amžius	-0,115	0,083			
Subjektyvi sveikata	-0,078	0,243			
Sąlytis su liga	0,054	0,421			
Savikryptingumas	0,170	0,044			
Hedonizmas	-0,136	0,129			
Sužadavimas	0,188	0,025			
Valdžia	-0,005	0,959			
Pasiekimai	-0,076	0,389			
Tradiciškumas	0,088	0,309			
Konformizmas	-0,106	0,268			
Saugumas	-0,250	0,011			
Geranoriškumas	-0,037	0,652			
Universalizmas	0,135	0,173			

Pastaba. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu.

Apibendrinant gautus rezultatus galima teigti, kad ketvirtoji hipotezė patvirtino tik iš dalies. Saugumo vertybės reikšmingai prognozavo didesnę rankų higienos ir asmeninės higienos rekomendacijų laikymąsi bei mažesnę socialinio atsiribojimo nesilaikymą karantino metu. Asmeninės higienos atveju be saugumo vertybių, sužadavimo bei tradiciškumo vertybės taip pat reikšmingai

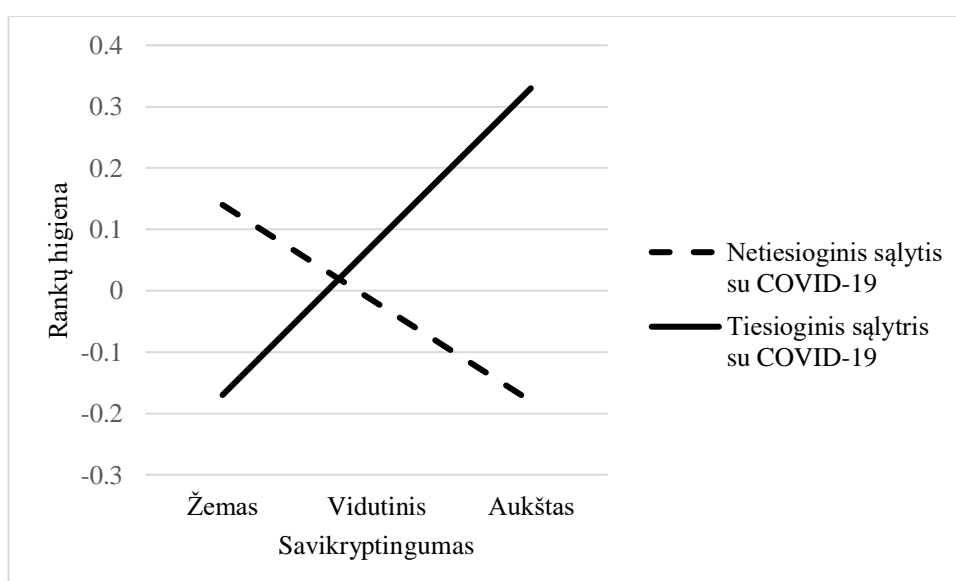
prognozavo dažnesnį šių rekomendacijų laikymąsi. Kalbant apie socialinio atsiribojimo nesilaikymą, be minėtų saugumo vertybių, savikryptingumo bei sužadavimo vertybės taip pat reikšmingai prognozuoja socialinio atsiribojimo nesilaikymą karantino metu. Tuo tarpu prognozuojant socialinės higienos rekomendacijų laikymąsi vertybės nesiekė statistinio reikšmingumo ribos. Taigi, ketvirtoji hipotezė pasitvirtino tik iš dalies. Remiantis tam tikromis vertybėmis galima reikšmingai prognozuoti rankų higienos, asmeninės higienos bei socialinio atsiribojimo rekomendacijų laikymąsi.

3.6. Sąlyčio su liga vaidmuo vertybių ir rekomendacijų laikymosi ryšiui

Siekiant patikrinti ar sąlytis su liga turi įtakos vertybių ir rekomendacijų laikymosi ryšiui buvo atliekama daugiamačė tiesinė regresinė analizė bei naudojama PROCESS programa, suskurta A. Haynes (2013).

Prieš atliekant regresinę analizę, visų pirma, buvo suvienodinamos visų kintamųjų reikšmės (transformavimas į Z-balus), po to sukurti papildomi kintamieji – sąlyčio su liga bei 10 vertybių sąveika.

Rankų higienos rekomendacijų atveju, regresinės analizės rezultatai rodo, kad savikryptingumo ir sąlyčio su liga kintamųjų sąveika ($\beta = 0,330$, $p = 0,004$) yra statistiškai reikšmingas rankų higienos prognostinis veiksnys, paaiškinantis 24,4 proc. duomenų sklaidos. Tai ar asmuo turi tiesioginį ar netiesioginį sąlytį su COVID-19 liga turi įtakos savikryptingumo ir rankų higienos rekomendacijų laikymosi ryšiui. Siekiant išsiaiškinti kaip veikia šis ryšys tolimesnei analizei pasitelkiamas SPSS programinės įrangos priedėlis PROCESS. Gauti duomenys pateikiami 8 paveiksle. Taip pat šis sudarytas modelis nurodo ir kitų kintamųjų prognostinę vertę rankų higienos rekomendacijų laikymuisi. Šie duomenys pateikiami 3 priede.

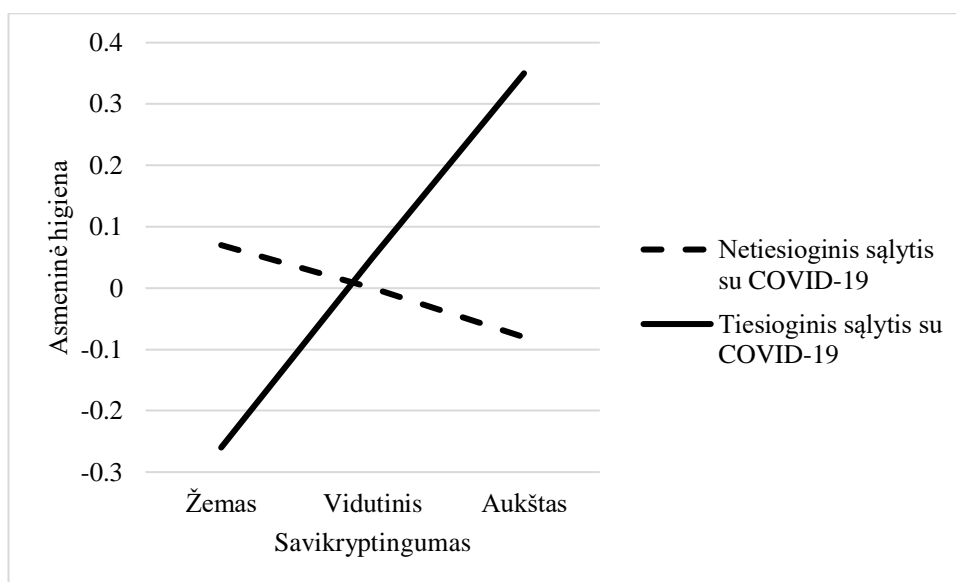

8 pav. Rankų higienos rekomendacijų ir savikryptingumo vertybių ryšys, veikiant sąlyčiui su liga

Gauti duomenys rodo, kad asmenys, turėję netiesioginį sąlytį su COVID-19 virusine infekcija, esant aukštam savikryptingumo vertybių vertinimui, pasižymi mažesniu rankų higienos rekomendacijų laikymusi. Tuo tarpu tiesioginį sąlytį su COVID-19 turėję asmenys, esant stipriau išreikštam savikryptingumui pasižymi didesniu rankų higienos rekomendacijų laikymusi. Tad gauti rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad tiesioginio sąlyčio su COVID-19 liga atveju esant aukštam savikryptingumo vertinimui rankų higienos rekomendacijų laikymasis didėja, priešingai nei netiesioginio sąlyčio su COVID-19 atveju.

Atlikus regresinę analizę sąlyčio su liga poveikis pastebėtas ir asmeninės higienos rekomendacijų bei savikryptingumo vertybių ryšiui. Gauti rezultatai rodo, kad savikryptingumo ir sąlyčio su liga kintamųjų sąveika ($\beta = 0,236$, $p = 0,043$) yra statistiškai reikšmingas asmeninės higienos prognostinis veiksnys, paaiškinantis 19 proc. duomenų sklaidos. Gauti duomenys pateikiami 9 paveiksle. Kitų šio modelio kintamųjų prognostinės vertės, asmeninės higienos rekomendacijų laikymuisi, duomenys pateikiami 4 priede.

9 pav. Asmeninės higienos rekomendacijų ir savikryptingumo vertybių ryšys, veikiant sąlyčiui su liga

Analizuojant gautus duomenis galima pastebėti, kad tiesioginio sąlyčio su COVID-19 virusine infekcija atveju, esant aukštam savikryptingumo vertybių vertinimui, pastebimas didesnis asmeninės higienos rekomendacijų laikymasis. Tuo tarpu tarp netiesioginį sąlytį turinčių asmenų ir savikryptingumo vertinimo įtakos asmeninės higienos rekomendacijų laikymuisi didelio skirtumo nepastebėta. Tad remiantis rezultatais galima teigti, kad asmenų, turėjusių netiesioginį sąlytį su COVID-19, savikryptingumo ir asmeninės higienos rekomendacijų sąsajos yra silpnesnės lyginant su tiesioginį sąlytį su COVID-19 turėjusiais asmenimis.

Taigi, apibendrinant galima pastebėti, kad penktoji tyrimo hipotezė pasitvirtino tik iš dalies. Sąlyčio su liga įtaka rekomendacijų laikymosi ir vertybių ryšiui pastebėta dviem atvejais - rankų higienos rekomendacijų ir savikryptingumo ryšys buvo susijęs su sąlyčiu su liga bei asmeninės higienos rekomendacijų ir savikryptingumo ryšys taip pat buvo susijęs su sąlyčiu su liga.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

4.1. Rezultatų apžvalga

Atliekant šį tyrimą buvo siekiama išanalizuoti sąsajas tarp sąlyčio su liga, vertybių bei karantino rekomendacijų laikymosi.

Analizuojant duomenis pirmiausia įvertinti vertybių bei rekomendacijų laikymosi kintamieji įvairiose sociodemografinių charakteristikų grupėse. Gauti rezultatai rodo, kad moterys labiau nei vyrai vertina saugumo, geranoriškumo bei universalizmo vertybes. Lyginant su kitais tyrimais, šiuos rezultatus patvirtina ir kitų autorių atliktų tyrimų rezultatai (Ryckman & Houston, 2003; Lindeman & Verkasalo, 2005; Schwartz & Rubel, 2005; Schwartz & Rubel-Lifschitz, 2009). Šie autoriai užsimena apie prigimtine universalumo, geranoriškumo bei saugumo vertybių svarbą moterims. Tuo tarpu kalbant apie vertybių ir amžiaus ryšį, literatūroje aptinkama tyrimų akcentuojančių vertybių skirtumus skirtingais amžiaus tarpsniais. Pasak Schwartz (2006b) ankstyvoje suaugystėje svarbiausias įsitvirtinimas darbo rinkoje bei partnerio paieška, tad šiuo laikotarpiu dominuoja pasiekimų ir sužadavimo vertybės, tuo tarpu vėlesniame gyvenimo tarpsnyje daugiausia dėmesio skiriama pasiekimų ir suformuotų santykių išlaikymui, tad tokiomis aplinkybėmis labiau vertinamos saugumo, konformizmo bei tradiciškumo vertybės. Tačiau priešingai nei prieš tai minėtame tyrime, šiame tyrime nebuvo rasta reikšmingų vertybių skirtumų tarp skirtingų amžiaus grupių. Tokius rezultatus galima galėjo lemti tai, jog šio tyrimo imtis nėra didelė bei dėmesys buvo sutelkiamas į jaunos suaugusius, tad tikėtina, jog žymesni skirtumai būtų pastebimi į tyrimo imtį įtraukus daugiau skirtingų amžiaus grupių. Taip pat kalbant apie vertybes, mokslinėje literatūroje pastebima, kad jauniausioji suaugusiųjų grupė labiausiai skiriasi nuo vyriausios amžiaus grupės, tuo tarpu tarp jauniausios ir vidurinėsios amžiaus grupių nepastebima ryškių vertybinių skirtumų, kas taip pat gali paaiškinti, kodėl šiame tyrime nebuvo rasta skirtumų.

Analizuojant vertybių ir išsilavinimo ryšį, gauti rezultatai skyrėsi nuo nagrinėtoje mokslinėje literatūroje aptiktų rezultatų. Schwartz (2006b) teigimu, didėjant išsilavinimui labiau vertinamos savikryptingumo, sužadavimo bei pasiekimų vertybės, tuo tarpu konformizmo, tradiciškumo bei saugumo vertybės didėjant išsilavinimui vertinamos mažiau. Šiame tyrime atlikus analizę nebuvo rasta reikšmingų vertybių skirtumų tarp skirtingo išsilavinimo grupių. Tokie skirtumai galimai galėjo atsirasti dėl nedidelės imties bei netolygaus tyrimo dalyvių pasiskirstymo skirtingose išsilavinimo grupėse.

Šio tyrimo metu taip pat buvo siekiama palyginti rekomendacijų laikymosi ypatumus vyrų ir moterų grupėse. Nemaža dalis užsienio autorių patvirtino, kad vyrai linkę mažiau laikytis karantino rekomendacijų lyginant su moterimis (Morrison & Yardley, 2005; Sobol et. al., 2020; Tomczyk, Rahn & Schmidt, 2020; Carlucci et. al., 2020; Pedersen & Favero, 2020). Šiame tyrime pastebėti

reikšmingi socialinio atsiribojimo rekomendacijų laikymosi skirtumai tarp lyčių, vyrai dažniau nei moterys laikosi šių rekomendacijų. Pasak užsienio autorių, paprastai vyrai mažiau skiria dėmesio tarpasmeniniams santykiams (Yang & Girgus 2019), neretai pasižymi siauresniu socialiniu tinklu bei rečiau palaiko ryšį su kitais (Psylla et. al., 2017; Shye et. al., 1995), tad galimai socialinis atsiribojimas vyrams nekelia tiek daug iššūkių ir yra lengviau pritaikomas jų kasdienėje rutinoje lyginant su moterimis. Kitas svarbus aspektas taip pat galėjęs turėti įtakos tokiems rezultatams, nedidelė bei pagal sociodemografinius rodiklius netolygiai pasiskirsčiusi imtis.

Analizuojant rekomendacijų laikymosi ypatumus skirtingose išsilavinimo grupėse pastebėta, jog aukštasis išsilavinimas siejasi su didesniu asmeninės higienos rekomendacijų laikymusi. Šie rezultatai patvirtina ir kitų autorių gautus rezultatus (Brouard et. al., 2020). Taip pat panašūs rezultatai pastebimi lyginant skirtingas amžiaus grupės. Gauti rezultatai rodo, kad vyresnio amžiaus asmenys dažniau laikosi socialinio atsiribojimo rekomendacijų lyginant su jaunesnio amžiaus asmenimis. Tokius rezultatus patvirtina ir kitų tyrėjų atlikti tyrimai (Morrison & Yardley, 2005; Murphy ir kt., 2020; Nivette et. al., 2021). Neretai vyresnio amžiaus žmonės išreiškia didesnę susirūpinimą savo sveikata, kadangi nemaža dalis patenka į rizikos grupę, kas lemia atsakingesnę požiūrį į grėsmę sveikatai keliančias situacijas bei skatina atsargiau elgtis. Taip pat lemiamas veiksnys gali būti ir tai, jog jaunesni žmonės apskritai yra socialiai aktyvesni, todėl laikytis socialinio atsiribojimo reikalavimų jiems gali būti sunkiau ir dėl šios priežasties.

Nagrinėjant sąlyčio su COVID-19 liga ryšį su rekomendacijų laikymusi nebuvo pastebėta reikšmingų skirtumų tarp tiesioginių ir netiesioginių sąlyčių su liga turinčių asmenų. Nors iki šiol nėra atlikta daug tyrimų, nagrinėjančių sąlyčio su COVID-19 liga įtaką žmonių elgesiui karantino metu, literatūroje pastebimi prieštaringi rezultatai. Dalis tyrėjų (Chen et. al, 2020; Qian et. al., 2020) rado sąlyčio su liga ir rekomendacijų laikymosi sąsają, tuo tarpu kitų rezultatai buvo priešingi (Tomczyk, 2020). Pastarojo tyrimo rezultatus patvirtina ir šio tyrimo metu gauti rezultatai. Šiame tyrime buvo naudojami apibendrinti sąlyčio duomenys, kurie apėmė tiek asmeninę tiriamųjų patirtį, tiek artimųjų, tad galimai skirtingas sąlyčio pobūdis gali skirtingai veikti asmens elgesį. Tuo atveju, kuomet asmuo yra pats persirgęs gali pasirodyti neprasminga toliau labai saugotis, iš kitos pusės, jei buvo sergama sunkia ligos forma, tai gali paskatinti labiau laikytis rekomendacijų, siekiant apsaugoti savo aplinkos žmones. Vėlgį, jei sirgo artimieji, bet jautė tik lengvus simptomus – nejaučiamas didelis pavojus, galima dėl to pernelyg nesijaudinti, tačiau jei artimieji sirgo sunkiai, turėjo komplikacijų arba artimoje aplinkoje net pasitaikė mirčių, tokios aplinkybės keičia situacijos vertinimą ir skatina atsakingiau elgtis. Galimai, skirtingos sąlyčio ir su juo susijusios patirties kombinacijos gali skirtingai sietis su asmens elgesiu, tačiau šias prielaidas reikėtų tikrinti su didesne tiriamųjų grupe. Vis dėlto, dėl imties dydžio ir pasiskirstymo šiuos rezultatus reikėtų vertinti atsargiai, dar ir dėlto, jog skirtingų tyrėjų rezultatai taip pat rodo prieštarigus rezultatus.

Tyrimo metu analizuojant sąlyčio su COVID-19 ir vertybių ryšį, buvo pastebėtas reikšmingas hedonizmo vertybių skirtumas tarp tiesioginių ir netiesioginių sąlyčių su liga turinčių asmenų. Rezultatai atskleidžia, kad netiesioginių sąlyčių su COVID-19 liga turėję asmenys pasižymi reikšmingai stipriau išreikštomis hedonizmo vertybėmis lyginant su tiesioginio sąlyčio grupe. Pasak Schwartz ir Bardi (2003) hedonizmo vertybės siejasi su pramogomis, malonia veikla, atsipalaidavimu bei telkia dėmesį į asmens būsenos pagerinimą. Šioje situacijoje galimai skirtinga sąlyčio su liga patirtis lemia skirtingą situacijos vertinimą. Galima kelti prielaidą, kad asmenys neturėję tiesioginio sąlyčio su COVID-19 galimai nejaučia didelio pandemijos keliamo pavojaus, kokį patiria tiesiogiai su šia liga susidūrę ar nuo jos nukentėję asmenys, todėl jų poelgiai labiau nukreipti į pramogas ir linksmybes, o ne saugumą užtikrinantį elgesį.

Tiriant vertybių ir rekomendacijų laikymosi ryšį gauti rezultatai patvirtina tyrime keltą hipotezę, kad saugumo, geranoriškumo ir universalizmo vertybės siejasi su didesniu rekomendacijų laikymusi karantino metu. Tokius rezultatus patvirtina ir kitų tyrėjų atlikti tyrimai (Wolf et. al., 2020; Pfattheicher et. al., 2020; Bojanowska et. al., 2020). Pasak Schwartz (2012) asmenys labiau vertinantys geranoriškumo bei universalizmo vertybes išreiškia didesnę susirūpinimą dėl visuomenei kylančios grėsmės, yra linkę imtis priemonių, padėsiančių užtikrinti visuomenės saugumą bei gerovę. Tuo tarpu saugumo vertybės siejasi su poreikiu užtikrinti asmeninį saugumą kas taip pat skatina elgtis atsakingiau bei vadovautis saugumą užtikrinančiomis rekomendacijomis.

Šiame tyrime taip pat pastebėti nenumatyti rezultatai, rastas reikšmingas ryšys tarp rekomendacijų laikymosi ir tradiciškumo bei konformizmo vertybių. Tabernerio ir kolegų (2020) teigimu, išsaugojimo vertybės, kurioms priskiriamos konformizmo, tradiciškumo bei saugumo vertybės, yra orientuotos į savisaugą, tad asmenys pasižymintys šiomis vertybėmis labiau linkę laikytis socialinio atsiribojimo rekomendacijų. Tyrimo metu taip pat buvo nuspręsta pažvelgti ir į vertybių bei rekomendacijų laikymosi ryšį atskirai vyrų ir moterų grupėse. Gauti rezultatai rodo, kad tiek vyrų, tiek moterų grupėse didėjant sužadavimo vertybėms pastebimas socialinio atsiribojimo rekomendacijų laikymosi sumažėjimas. Tai galėtų būti aiškinama faktu, jog asmenys labiau vertinantys sužadavimo vertybes yra dažniau linkę elgtis rizikingai (Athota et. al., 2017).

Tyrinėjant rekomendacijų tarpusavio sąsajas, tarp visų rekomendacijų pastebėtas stiprus ryšys, kas rodo, kad žmonės rūpinasi ne tik savo, bet ir aplinkinių saugumu, yra linkę laikytis tiek socialinio atsiribojimo, tiek rankų higienos, asmeninės higienos bei socialinės higienos rekomendacijų. Šie rezultatai patvirtina ir kitų autorių gautus rezultatus (Betsch et. al. 2020).

Tyrimo metu taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, kokie veiksniai gali nuspėti rekomendacijų laikymąsi. Gauti rezultatai dalinai patvirtino tyrimo metu keltą hipotezę, jog vertybės prognozuoja rekomendacijų laikymąsi karantino metu. Atlikus regresinę analizę pavyko nustatyti daugumos rekomendacijų prognostinius veiksnius. Gauti rezultatai rodo, kad saugumo vertybės

reikšmingai prognozuoja didesnę rankų higienos ir asmeninės higienos rekomendacijų laikymąsi bei mažesnę socialinio atsiribojimo nesilaikymą karantino metu. Tokie rezultatai pastebimi ir kitų autorių tyrimuose (Yıldırım & Güler, 2020; Liekefett & Becker, 2021). Kuo labiau vertinamos saugumo vertybės, tuo labiau tikėtina, jog asmuo laikysis jo paties bei kitų sveikatą ir saugumą užtikrinančių rekomendacijų. Literatūroje neretai minimos dvi pagrindinės priežastys dėl kurių dažniausiai laikomasi rekomendacijų, t. y. siekimas apsaugoti save arba labiausiai pažeidžiamas asmenų grupes. Asmeninės higienos atveju be jau minėtų saugumo vertybių, sužadavimo bei tradiciškumo vertybės taip pat reikšmingai prognozavo dažnesnę šių rekomendacijų laikymąsi. Šiuos rezultatus galima būtų paaiškinti tuo, jog išsaugojimo vertybėmis, kurioms priskiriamos tradiciškumo bei saugumo vertybės, pasižymintys asmenys didelę svarbą teikia savęs apsaugojimui bei veiksams užtikrinantiems saugumą (Tabernerio et. al., 2020). Tuo tarpu asmenys labiau vertinantys sužadavimo vertybes nors ir siekia naujovių ir iššūkių, tačiau palaiko optimalų, grėsmės nekeltantį aktyvumo lygį, susilaiko nuo tų veiklų bei dalykų, kurie galėtų pakenkti jiems patiems ar aplinkiniams (Schwartz, 2012). Kalbant apie socialinio atsiribojimo nesilaikymą, pastebėta, jog savikryptingumo bei sužadavimo vertybės taip pat numato socialinio atsiribojimo nesilaikymą. Pasak Schwartz (2012), savikryptingumo siekimas yra sietinas su iššūkių ieškojimu, autonomija, kontrolės bei stabilumo siekimu, noru palaikyti gerus santykius, kas gali būti gana sunkiai įgyvendinama socialinio atsiribojimo kontekste, pandemijos laikotarpiu.

Šis tyrimas parodė, kad sąlytis su liga gali moderuoti kitų kintamųjų ryšį. Tokie rezultatai taip pat aptikti Koçak ir kolegų (2021) atliktame tyrime. Remiantis šio tyrimo rezultatais galima teigti, kad esant tiesioginiam sąlyčiui su COVID-19 liga, savikryptingumo vertybės turės teigiamą poveikį rankų higienos bei asmeninės higienos rekomendacijų laikymuisi. Šiuos rezultatus gali paaiškinti tai, jog savikryptingumo vertybėmis pasižymintys asmenys geba sėkmingai susitvarkyti su kylančiais iššūkiais, patenkinti savo poreikius, nepakenkiant kitiems (Schwartz, 2012), tad jų poelgiai nekelia grėsmės kitiems. Kitų rekomendacijų laikymosi kintamųjų atveju nebuvo pastebėtas reikšmingas sąlyčio su liga ir vertybių ryšio poveikis. Tokius rezultatus galima paaiškinti tuo, kad tyrimo imtis galimai buvo per maža tokiems ryšiams atsiskleisti.

Taigi, tiek empirinių tyrimų duomenys, tiek teorinė medžiaga leidžia daryti prielaidą, jog vertybės yra susijusios su rekomendacijų laikymusi. Nors ir nežymus, tačiau taip pat pastebimas ir sąlyčio su liga poveikis prieš tai minėtų kintamųjų ryšiui. Kadangi vis dar trūksta tyrimų, nagrinėjančių sąlyčio su liga, vertybių bei rekomendacijų laikymosi ryšius, sudėtinga teigti ar gauti rezultatai atspindi tik šio tyrimo imties situaciją ar yra labiau bendri ir nusakantys bendras tendencijas. Siekiant tai išsiaiškinti vertėtų atlikti tolimesnius tyrimus.

4.2. Tyrimo ribotumai ir rekomendacijos

Analizuojant tyrimo rezultatus bei planuojant atlikti panašius tyrimus ateityje svarbu atkreipti dėmesį į šio tyrimo ribotumus.

Visų pirma, tyrimo imtis nėra didelė, bei tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį, amžių, išsilavinimą joje nebuvo tolygus, todėl palyginimai pagal šias sociodemografines charakteristikas yra kiek riboti. Taip pat šiame tyrime rezultatai grindžiami tik savistaba paremta informacija. Tyrimo dalyvių apklausa vyko internetu, o tai riboja rezultatų generalizavimą. Tiriamųjų atrankai pasirinkta patogiosios atrankos strategija, tad tiriamieji atrinkti ne atsitiktinai. Taip pat svarbu paminėti, kad tyrimas buvo atliktas kovo ir balandžio mėnesiais, tad laikotarpis, kurio metu buvo vykdomas tyrimas apima tik nedidelę pandemijos laikotarpio dalį. Svarbu paminėti ir tai, kad tuo laikotarpiu taip pat pamažu buvo skelbiami karantino režimo atlaisvinimai, kas galimai taip pat galėjo turėti įtakos tiriamųjų elgesio pokyčiams karantino metu.

Atliekant tolimesnius tyrimus labai svarbu atsižvelgti į tuo metu galiojančius karantino ribojimus. Viena iš rekomendacijų tolimesniems tyrimams būtų atlikti tyrimą su didesne bei tolygiau pasiskirsčiusia imtimi. Ateityje atliekant panašius tyrimus būtų naudinga įtraukti daugiau kintamųjų, neretai panašiuose tyrimuose įtraukiami asmenybės kintamieji. Taip pat tikslinga tolimesniuose tyrinėjimuose būtų įtraukti ir daugiau amžiaus grupių, tuomet būtų galima plačiau įvertinti rekomendacijų laikymosi ypatumus tarp skirtingų amžiaus grupių.

Tyrimo rezultatai rodo, kad asmeninė patirtis susijusi su COVID-19 liga bei vertybės yra svarbūs aspektai, turintys įtakos žmonių elgesiui karantino laikotarpiu. Ši informacija gali būti naudinga ateityje atliekant panašaus pobūdžio su COVID-19 pandemija susijusius tyrimus. Šio tyrimo rezultatai gali suteikti naudingos informacijos toliau tyrinėjant sąlyčio su liga ir vertybių įtaką žmonių elgesiui bei rekomendacijų laikymuisi pandemijos laikotarpiu.

IŠVADOS

1. Moterys pasižymi aukštesniu saugumo, geranoriškumo ir universalizmo vertybių vertinimu lyginant su vyrais.
2. Lyginant tiesioginį sąlytį su COVID-19 liga turėjusius ir neturėjusius, reikšmingų rekomendacijų laikymosi skirtumų nebuvo nustatyta.
3. Stipriau išreikštos saugumo, geranoriškumo bei universalizmo vertybės siejasi su geresniu karantino rekomendacijų laikymusi.
4. Rankų higienos rekomendacijų laikymąsi reikšmingai prognozuoja saugumo vertybės. Stipriau išreikštos sužadavimo, tradiciškumo bei saugumo vertybės prognozuoja dažnesnį asmeninės higienos rekomendacijų laikymąsi. Didesnis savikryptingumo bei sužadavimo vertybių vertinimas prognozuoja dažnesnį socialinio atsiribojimo nesilaikymą, tuo tarpu labiau išreikštos saugumo vertybės, prognozuoja mažesnį socialinio atsiribojimo nesilaikymą.
5. Pastebėta sąlyčio su liga reikšmė vertybių ir rekomendacijų laikymosi ryšiui. Sąlytis su COVID-19 liga moderuoja savikryptingumo vertybių ir rekomendacijų laikymosi ryšį. Asmenų, kurie pandemijos metu tiesiogiai susidūrė su COVID-19 liga, labiau išreikštas savikryptingumas siejasi su geresniu rankų higienos ir asmeninės higienos rekomendacijų laikymusi, o tiesiogiai nesusidūrę su COVID-19 liga bei pasižymintis aukštesniu savikryptingumu, linkę mažiau laikytis asmeninės ir rankų higienos rekomendacijų.

LITERATŪRA

- Aiello, A. E., Murray, G. F., Perez, V., Coulborn, R. M., Davis, B. M., Uddin, M., Shay, D. K., Waterman, S. H., Monto, A. S. (2010). Mask use, hand hygiene, and seasonal influenza-like illness among young adults: A randomized intervention trial, *The Journal of Infectious Diseases*, Volume 201, Issue 4, Pages 491–498, <https://doi.org/10.1086/650396>
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480. doi:10.1037/0003-066x.55.5.469
- Athota, V. S., O'Connor, P. J., & Roberts, R. D. (2016). *How values of Stimulation and Hedonism provide contrasting paths from Sensation Seeking to risk-taking behavior based on risk sensitivity. Personality and Individual Differences*, 101, 465. doi:10.1016/j.paid.2016.05.077
- Bardi, A., & Schwartz, S. H. (2003). Values and behavior: Strength and structure of relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 1207–1220
- Baškevičiūtė, G. (2020) Karantino ir socialinio atsiribojimo laikymosi, asmenybės bruožų bei psitikėjimo gydytoju ryšys (kursinis darbas).
- Bellato, V., Konishi, T., Pellino, G., An, Y., Piciocchi, B., Sensi, B., Siragusa, K., Khanna, B.m., Pirozzi, M., Franceschilli, M., Campanelli, M., Efetov, S. (2020) Impact of asymptomatic COVID-19 patients in global surgical practice during the COVID-19 pandemic. *BJS*, Volume 107, Issue 10, p. e364-e365. <https://doi.org/10.1002/bjs.11800>
- Ben-Ezra, M., Sun, S., Hou, W. K., & Goodwin, R. (2020). The association of being in quarantine and related COVID-19 recommended and non-recommended behaviors with psychological distress in Chinese population. *Journal of Affective Disorders*, 275, 66–68. doi:10.1016/j.jad.2020.06.026
- Bernard, M. M., Gebauer, J. E., & Maio, G. R. (2006). Cultural estrangement: The role of personal and societal value discrepancies. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 78–92. <https://doi.org/10.1177/0146167205279908>
- Betsch, C., Korn, L., Sprengholz, P., Felgendreff, L., Eitze, S., Schmid, P., & Böhm, R. (2020). Social and behavioral consequences of mask policies during the COVID-19 pandemic. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 202011674. doi:10.1073/pnas.2011674117
- Bicchieri, C. (2020). In Science we (should) trust: expectations and compliance during the COVID-19 pandemic. DOI:[10.21203/rs.3.rs-106840/v1](https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-106840/v1)
- Bish, A. & Michie, S. (2010) Demographic and attitudinal determinants of protective behaviours during a pandemic: A review. *Br J Health Psychol*, 15: 797–824
- Bish, A., & Michie, S. (2020) Demographic and attitudinal determinants of protective behaviours during a pandemic: a review. *Br J Health Psychol.*, 15:797-824. Prieiga: <https://doi.org/10.1348/135910710X485826>
- Boer, D., Fischer, R., Strack, M., Bond, M. H., Lo, E., & Lam, J. (2011). How Shared Preferences in Music Create Bonds Between People. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(9), 1159–1171. doi:10.1177/014616721140752

- Bojanowska, A., Kaczmarek, Ł. D., Koscielniak, M. & Urbańska, B. (2020). Values and well-being change amidst the COVID-19 pandemic in Poland. DOI: [10.31234/osf.io/xr87s](https://doi.org/10.31234/osf.io/xr87s)
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., et al. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *Lancet* 395, 912–920. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30460-8
- Broomell, S. B., Chapman, G. B., & Downs, J. S. (2020). Psychological predictors of prevention behaviors during the COVID-19 pandemic. *Behavioral Science & Policy* 6(2), 43–50. Prieiga per internetą: https://behavioralpolicy.org/journal_issue/covid-19/
- Brouard, S., Vasilopoulos, P., Becher, M. (2020) Sociodemographic and psychological correlates of compliance with COVID-19 public health measures in France. *Can. J. Polit. Sci.* 53, 253–258
- Bulotaitė, L., Bagdžiūnienė, D., Žiedelis, A., Sargautytė, R. (2021). Išgyventi COVID-19 Pandemiją: Psichologinių Veiksnių Svarba Ketinimams Laikytis Prevencinių Priemonių. *Visuomenės sveikata*. Vilniaus universitetas, Vilnius.
- Carlucci, L., D'Ambrosio, I. & Balsamo, M. (2020) Demographic and Attitudinal Factors of Adherence to Quarantine Guidelines During COVID-19: The Italian Model. *Front. Psychol.* 11:559288. doi: 10.3389/fpsyg.2020.559288
- Castillo, I., Adell, F. L., & Alvarez, O. (2018). Relationships Between Personal Values and Leadership Behaviors in Basketball Coaches. *Frontiers in Psychology*, 9. doi:10.3389/fpsyg.2018.01661
- Cava, M. A., Fay, K. E., Beanlands, H. J., McCay, E. A., & Wignall, R. (2005). The Experience of Quarantine for Individuals Affected by SARS in Toronto. *Public Health Nursing*, 22(5), 398–406. doi:10.1111/j.0737-1209.2005.220504.x
- Centers for Disease Control and Prevention (2020) Social Distancing. Keep a Safe distance to Slow the Spread. Paimta iš: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/prevent-getting-sick/social-distancing.html>
- Chen, D., Song, F., Tang, L., Zhang, H., Shao, J., Qiu, R., ... Ye, Z. (2020). Quarantine experience of close contacts of COVID-19 patients in China: A qualitative descriptive study. *General Hospital Psychiatry*, 66, 81–88. doi:10.1016/j.genhosppsych.2020.07.006
- Chew, N. W. S., Lee, G. K. H., Tan, B. Y. Q., Jing, M., Goh, Y., Ngiam, N. J. H., et al. (2020). A multinational, multicentre study on the psychological outcomes and associated physical symptoms amongst healthcare workers during COVID-19 outbreak. *Brain Behav. Immun.* 88, 559–565. doi: 10.1016/j.bbi.2020.04.049
- Chu, D.K, Akl, E.A., Duda S, Solo, K., Yaacoub, S., Schünemann, H.J, et al. (2020). Physical distancing, face masks, and eye protection to prevent person-to-person transmission of SARS-CoV-2 and COVID-19: A systematic review and meta-analysis. *Lancet*, 395:1973-87
- Clark, C., Davila, A., Regis, M., & Kraus, S. (2020). *Predictors of COVID-19 voluntary compliance behaviors: An international investigation. Global Transitions*, 2, 76–82. doi:10.1016/j.glt.2020.06.003
- Cohen, A. K., Hoyt, L. T., & Dull, B. (2020). A Descriptive Study of Coronavirus Disease 2019–Related Experiences and Perspectives of a National Sample of College Students in Spring 2020. *Journal of Adolescent Health*. doi:10.1016/j.jadohealth.2020.06.009

- Curseu, P.L., Coman, A.D., Fodor, O.C., Rat,iu, L., Panchenko, A. (2021). Let's Not Joke about It Too Much! Exposure to COVID-19 Messaging, Attitudes and Protective Behavioral Intentions. *Healthcare* 2021, 9, 122. <https://doi.org/10.3390/healthcare9020122>
- Curseu, P.L.; Coman, A.D.; Fodor, O.C.; Rat,iu, L.; Panchenko, A. (2021). Let's Not Joke about It Too Much! Exposure to COVID-19 Messaging, Attitudes and Protective Behavioral Intentions. *Healthcare*, 9, 122. <https://doi.org/10.3390/healthcare9020122>
- Daffin, L.W. (2012). Decision making during a simulated public health crisis. Department of Psychology, Washington State University (disertacija).
- Deng, G., Yin, M., Chen, X., & Zeng, F. (2020). Clinical determinants for fatality of 44,672 patients with COVID-19. *Critical Care*, 24(1), 1-3. 28. doi: 10.1186/s13054-020-02902-w
- De Brier N., Stroobants S., Vandekerckhove P., & De Buck E. (2020). Factors affecting mental health of health care workers during coronavirus disease outbreaks: a rapid systematic review. *PLoS One* 15(12):e0244052. doi: 10.1371/journal.pone.0244052
- Dong, Z., Ma, J., Hao, Y., Shen, X., Liu, F., Gao, Y., Zhang, L. (2020) The social psychological impact of the COVID-19 pandemic on medical staff in China: A cross-sectional study. *Eur. Psychiatry*, 63, E65
- England, G. W. & Lee, R. (1974). The relationship between managerial values and managerial success in the United States, Japan, India, and Australia. *Journal of Applied Psychology*, 59, 411–419
- Ezati Rad, R., Mohseni, S., Kamalzadeh Takhti, H. et al. (2021) Application of the protection motivation theory for predicting COVID-19 preventive behaviors in Hormozgan, Iran: a cross-sectional study. *BMC Public Health* 21, 466. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-10500-w>
- Fleming, P. J., & Agnew-Brune, C. (2015). Current trends in the study of gender norms and health behaviors. *Current Opinion in Psychology*, 5, 72–77. doi:10.1016/j.copsyc.2015.05.001
- Fong, M.W., Gao, H., Wong, J.Y., Xiao J, Shiu, E.Y.C., Ryu S., et al. (2020). Nonpharmaceutical measures for pandemic influenza in nonhealthcare settings—social distancing measures. *Emerg Infect Dis.*, 26:976–984. doi: 10.3201/eid2605.190995.
- Fries, S., Schmid, S., Dietz, F., Hofer, M. (2005) Conflicting values and their impact on learning. *Eur J Psychol Educ* 20, 259–273. <https://doi.org/10.1007/BF03173556>
- Gao, J., Zheng, P., Jia, Y., Chen, H., Mao, Y., Chen, S., et al. (2020). Mental health problems and social media exposure during COVID-19 outbreak. *PLoS One* 15:e0231924. doi: 10.1371/journal.pone.0231924
- Garfin, D. R., Silver, R. C., & Holman, E. A. (2020). The novel coronavirus (COVID-2019) outbreak: Amplification of public health consequences by media exposure. *Health Psychology*, 39(5), 355–357. <https://doi.org/10.1037/hea0000875>
- Garling, T. (1999). Value priorities, social value orientations and cooperation in social dilemmas. *British Journal of Social Psychology*, 38, 397–408.
- Gensini, G., Yacoub, M. & Conti, A. (2004). The concept of quarantine in history: from plague to SARS. *Journal of Infection*, 49(4), 257–261. doi:10.1016/j.jinf.2004.03.002

- Goodwin, R., Gaines, S. O., Myers, L., & Neto, F. (2010). Initial Psychological Responses to Swine Flu. *International Journal of Behavioral Medicine*, 18(2), 88–92. doi:10.1007/s12529-010-9083-z
- Goodwin, R., Gaines, S. O., Myers, L., & Neto, F. (2010). Initial Psychological Responses to Swine Flu. *International Journal of Behavioral Medicine*, 18(2), 88–92. doi:10.1007/s12529-010-9083-z
- Guan W., Ni, Z., Hu, Y., Liang, W., Ou, C., He, J., Liu, L., Shan, H., Lei, C., Hui, D.S.C., Du, B., Li L., Zeng, G., Yuen, K.Y., Chen, R., Tang, C., Wang, T., Chen, P., Xiang, J., Zhong, N. (2019). Clinical characteristics of coronavirus disease 2019 in China. *N. Engl. J. Med.* 2020;1:1–13. doi: 10.1056/nejmoa2002032
- Haglund, M. E. M., Nestadt, P. S., Cooper, N. S., Southwick, S. M., and Charney, D. S. (2007). Psychobiological mechanisms of resilience: relevance to prevention and treatment of stress-related psychopathology. *Dev. Psychopathol.* 19, 889–920. doi: 10.1017/S095457940700 0430
- Higienos institutas (2020). Rankų higiena. Paimta iš: <https://hi.lt/lt/ranku-higiena.html>
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>.
- Hofstede, G., Hofstede, G.J., Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations Software of the Mind*. (Third ed.) McGraw-Hill, London Prieiga internetu: https://eedu.nbu.bg/pluginfile.php/900222/mod_resource/content/1/G.Hofstede_G.J.Hofstede_M.Minkov%20%20Cultures%20and%20Organizations%20%20Software%20of%20the%20Mind%203rd%20edition%202010.pdf
- Imbrasaitė, J. (2004) Vertybinės orientacijos ir politinis dalyvavimas Lietuvoje: individualistinė-kolektyvinė dimensija. *Lietuvos mokslų akademijos leidykl., Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas*.
- Inglehart & Baker Tracy, C.S., Rea, E. & Upshur, R.E. (2009) Public perceptions of quarantine: community-based telephone survey following an infectious disease outbreak. *BMC Public Health* 9, 470. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1186/1471-2458-9-470>
- Jang, WM., Cho, S., Jang, DH., Kim, UN, Jungm H., Lee, JY., Eun, SJ. (2019). Preventive Behavioral Responses to the 2015 Middle East Respiratory Syndrome Coronavirus Outbreak in Korea. *Int J Environ Res Public Health*.16(12).
- Kamran, A. & Naeim, M. (2020). Behavioural change theories: a necessity for managing COVID-19, *Public Health*, <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2020.10.010>
- Kannampallil, T.G., Goss, C.W., Evanoff, B.A., Strickland, J.R., McAlister, R.P., Duncan, J. (2020). Exposure to COVID-19 patients increases physician trainee stress and burnout. *PLoS ONE* 15(8): e0237301. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0237301>
- Karstedt, S. (2006). Democracy, Values, and Violence: Paradoxes, Tensions, and Comparative Advantages of Liberal Inclusion. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 605(1), 50–81. doi:10.1177/0002716206288248
- Kavaliauskienė, V. (2005). Socialinio darbo vertybių ir principų sistemos problemos. *Klaipėdos universiteto leidykla*. Klaipėda
- Keizer, K., & Schultz, P. W. (2018). *Social Norms and Pro-Environmental Behaviour*. *Environmental Psychology*, 179–188. doi:10.1002/9781119241072.ch18

- Kim, S., & Kim, S. (2020). Analysis of the Impact of Health Beliefs and Resource Factors on Preventive Behaviors against the COVID-19 Pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(22), 8666. doi:10.3390/ijerph17228666
- Kocai, E. (2018). Z kartos vertybinis portretas – vartotojiškos visuomenės atspindys? Socialinis ugdymas/ Sumanioji edukacija – visuomenės kokybės sąlyga. VGTU. Vilnius. DOI:<http://dx.doi.org//su.2018.10>
- Koçak, O., Koçak, Ö.E., Younis, M.Z. (2021). The Psychological Consequences of COVID-19 Fear and the Moderator Effects of Individuals' Underlying Illness and Witnessing Infected Friends and Family. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 18, 1836. <https://doi.org/10.3390/ijerph18041836>
- Lee, S. M., Kang, W. S., Cho, A.-R., Kim, T., & Park, J. K. (2018). Psychological impact of the 2015 MERS outbreak on hospital workers and quarantined hemodialysis patients. *Comprehensive Psychiatry*, 87, 123–127. doi:10.1016/j.comppsy.2018.10.003
- Liekefett L, Becker J. (2021) Compliance with governmental restrictions during the coronavirus pandemic: A matter of personal self-protection or solidarity with people in risk groups? *Br J Soc Psychol*. Doi: 10.1111/bjso.12439.
- Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija (SAM) (2020). Rekomendacijos dėl sąlytį su COVID-19 atveju turėjusių asmenų valdymo. Paimta iš: https://sam.lrv.lt/uploads/sam/documents/files/KORONA/rekomendacijos_salyti_tureje_asmenys.pdf
- Lindeman, M., & Verkasalo, M. (2005). Measuring Values With the Short Schwartz's Value Survey. *Journal of Personality Assessment*, 85(2), 170–178. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8502_09
- Liu, T., Liang, W., Zhong, H., He, J., Chen, Z., He, G., Song, T., Chen, S., Wang, P., Li, J., et al. (2020) Risk factors associated with COVID-19 infection: A retrospective cohort study based on contacts tracing. *Emerg. Microbes Infect.*, 9, 1546–1553.
- Mackenbach, J. P. (2014). Cultural values and population health: a quantitative analysis of variations in cultural values, health behaviours and health outcomes among 42 European countries. *Health & Place*, 28, 116–132. doi:10.1016/j.healthplace.2014.04.004
- Mahtani, K.R., Heneghan, C., Aronson, J.K. (2020). What is the evidence for social distancing during global pandemics? A rapid summary of current knowledge. *Oxford: Oxford COVID-19 Evidence Service Team*.
- Maio, G. R. (2017). The psychology of human values. *A Psychology Press Book*. Doi:10.4324/9781315622545
- Marjaana Lindeman & Markku Verkasalo (2005). Measuring Values With the Short Schwartz's Value Survey, *Journal of Personality Assessment*, 85:2, 170-178, DOI: 10.1207/s15327752jpa8502_09
- Marschalko, E.E., Kotta, I., Kalcza-Janosi, K., Szabo, K. & Jancso-Farcas, S (2021). Psychological Predictors of COVID-19 Prevention Behavior in Hungarian Women Across Different Generations. *Front. Psychol*. 12:596543. doi: 10.3389/fpsyg.2021.596543
- Melloni, M., Lopez, V., & Ibanez, A. (2013). Empathy and contextual social cognition. *Cognitive, Affective, & Behavioral Neuroscience*, 14, 407–425. <https://doi.org/10.3758/s13415-013-0205-3>.

- Molero Jurado, M. del M., Pérez Fuentes, M. del C., Carrión Martínez, J. J., Luque de la Rosa, A., Garzón Fernández, A., Martos Martínez, Á., ... Gázquez Linares, J. J. (2017). Antisocial Behavior and Interpersonal Values in High School Students. *Frontiers in Psychology*, 8. doi:10.3389/fpsyg.2017.00170
- Morgado, M. A. (1995). Personal Values and Dress: The Spranger, Hartmann, AVL Paradigm in Research and Pedagogy. *Clothing and Textiles Research Journal*, 13(2), 139–148. doi:10.1177/0887302x9501300209
- Morrison, L.G. & Yardley, L. (2009). What infection control measures will people carry out to reduce transmission of pandemic influenza? A focus group study. *BMC Public Health*.
- Murphy, K., Williamson, H., Sargeant, E., & McCarthy, M. (2020). Why people comply with COVID-19 social distancing restrictions: Self-interest or duty? *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 000486582095448. doi:10.1177/0004865820954484
- Nacionalinis visuomenės sveikatos centras prie Sveikatos apsaugos ministerijos (2021). Asmens, turėjusio sąlytį, atmintinė. Paimta iš: <https://nvsc.lrv.lt/lt/visuomenei/asmens-turejusio-salyti-atmintine>
- Nivette, A., Ribeaud, D., Murray, A., Steinhoff, A., Bechtiger, L., Hepp, U., Shanahan, L., Eisner, M. (2021). Non-compliance with COVID-19-related public health measures among young adults in Switzerland: Insights from a longitudinal cohort study. *Social Science & Medicine*, 268, 113370. doi:10.1016/j.socscimed.2020.113370
- Nordfjærn, T., and Brunborg, G. S. (2015). Associations between human values and alcohol consumption among Norwegians in the second half of life. *Subst. Use Misuse*. 50, 1284–1293. doi: 10.3109/10826084.2014.998237
- Okan , O., Bollweg, T.M., Berens, E., Hurrelmann, K., Bauer, U., and Schaeffer, D. (2020). Coronavirus-Related Health Literacy: A Cross-Sectional Study in Adults during the COVID-19 Infodemic in Germany. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 17(15), 5503; <https://doi.org/10.3390/ijerph17155503>
- Parks, L., & Guay, R. P. (2009). Personality, values, and motivation. *Personality and Individual Differences*, 47(7), 675–684. doi:10.1016/j.paid.2009.06.002
- Pfefferbaum, B., and North, C. S. (2020). Mental health and the Covid-19 Pandemic. *N. Engl. J. Med.* 383, 510–512. doi: 10.1056/NEJMp2008017
- Pollak, Y., Dayan, H., Shoham, R., & Berger, I. (2020). Predictors of non-adherence to public health instructions during the COVID-19 pandemic. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*. doi:10.1111/pcn.13122
- Ponizovskiy, V., Grigoryan, L., Kühnen, U & Boehnke, K. (2018). Social Construction of the Value-Behavior Relation. *Front. Psychol.* 10:934. doi:10.3389/fpsyg.2019.00934
- Poortinga, W., Steg, L., and Vlek, C. (2004). Values, environmental concern, and environmental behavior: a study into household energy use. *Environ. Behav.* 36, 70–93. doi: 10.1177/0013916503251466

- Qian M, Wu Q, Wu P, Hou Z, Liang Y, Cowling BJ, et al. (2020). Psychological responses, behavioral changes and public perceptions during the early phase of the COVID-19 outbreak in China: a population based cross-sectional survey. *medRxiv Preprints*.doi: 10.1101/2020.02.18.20024448
- Remuzzi A., Remuzzi G. (2020). COVID-19 and Italy: what next? *Lancet*, 2:10–13. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30627-9.
- Rezaeipandari, H. & Mirkhalili, S. M. (2018). Study of H1N1 Influenza Preventive Behaviors Predictors Based on Health Belief Model in Jiroft People. *Qom Univ Med Sci J* 12(3): 76-86. DOI: [10.29252/qums.12.3.76](https://doi.org/10.29252/qums.12.3.76)
- Richard M. Ryckman & Diane M. Houston (2003). Value Priorities in American and British Female and Male University Students, *The Journal of Social Psychology*, 143:1, 127-138, DOI: 10.1080/00224540309598435
- Rokeach, M. (1973). The nature of human values. New York, NY: *Free Press*.
- Roy-Chowdhury, V., Perera, D., Tagliaferri, G., Mottershaw, A., Egan, M. (2020). Young Men Are Hardest to Engage on Coronavirus Guidance: Analysis of 11 Trials with 20,000 UK Adults. *Behavioral Insights Team*. Prieiga internet: <https://www.bi.team/blogs/young-men-are-hardest-to-engage-on-coronavirus-guidance/>.
- Sagiv, L., Roccas, S., Cieciuch, J., & Schwartz, S. H. (2017). Personal values in human life. *Nature Human Behaviour*, 1(9), 630–639. doi:10.1038/s41562-017-0185-3
- Sanderson, R., Prentice, M., Wolf, L., Weinstein, N., Kasser, T., & Crompton, T. (2019). Strangers in a strange land: Relations between perceptions of others' values and both civic engagement and cultural estrangement. *Frontiers in Psychology*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00559>
- Schultz, P. W., & Zelezny, L. C. (1998). Values and Proenvironmental Behavior. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29(4), 540–558. doi:10.1177/0022022198294003
- Schwartz S. H. (2006b). Basic Human Values: Theory, Methods and Applications. *The Hebrew University of Jerusalem*, [http://www.yourmorals.org/schwartz.2006.basic human values.pdf](http://www.yourmorals.org/schwartz.2006.basic%20human%20values.pdf) [žiūrėta 2021-05-05].
- Schwartz, S. H. & Bilsky, W. (1990). Theory of the universal content and structure of values: Extensions and cross-cultural replications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 878-891
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology Volume 25*, 1–65. doi:10.1016/s0065-2601(08)60281-6
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50, 19–45
- Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture, Unit 2*. Prieiga per internetą: <http://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/11>
- Schwartz, S. H., & Rubel, T. (2005). Sex differences in value priorities: Cross-cultural and multimethod studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(6), 1010–1028. doi:10.1037/0022-3514.89.6.1010

- Schwartz, S. H., & Rubel-Lifschitz, T. (2009). Cross-national variation in the size of sex differences in values: Effects of gender equality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(1), 171–185. <https://doi.org/10.1037/a0015546>
- Schwartz, S. H., Caprara, G. V., & Vecchione, M. (2010). Basic Personal Values, Core Political Values, and Voting: A Longitudinal Analysis. *Political Psychology*, 31(3), 421–452. doi:10.1111/j.1467-9221.2010.00764.x
- Schwartz, S.H., Caprara G.V., Vecchione, M., Bain, P., Bianchi, G., Caprara, M. G., et al. (2014). Basic personal values underlie and give coherence to political values: A cross national study in 15 countries. *Polit Behav.* 36(4):899–930. <https://doi.org/10.1007/s11109-013-9255-z>
- Shechter, A., Diaz, F., Moise, N., Anstey, D. E., Ye, S., Agarwal, S., et. al., Abdalla, M. (2020). Psychological distress, coping behaviors, and preferences for support among New York healthcare workers during the COVID-19 pandemic. *General Hospital Psychiatry*. doi:10.1016/j.genhosppsych.2020.06.007
- Sheldon, K. M., & Elliot, A. J. (1999). Goal striving, need satisfaction, and longitudinal well-being: The self-concordance model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 482–497.
- Skimina, E., Ciecuch, J., & Strus, W. (2018). Traits and values as predictors of the frequency of everyday behavior: Comparison between models and levels. *Current Psychology*. doi:10.1007/s12144-018-9892-9
- Skimina, E., Ciecuch, J., Schwartz, S.H., Davidov, E. & Algesheimer, R. (2019). Behavioral Signatures of Values in Everyday Behavior in Retrospective and Real-Time Self-Reports. *Front. Psychol.* 10:281. doi: 10.3389/fpsyg.2019.00281
- Sobol, M., Blachnio, A., & Przepiórka, A. (2020). Time of Pandemic: Temporal Perspectives Related to Compliance with Public Health Regulations Concerning the COVID-19 Pandemic. *Social Science & Medicine*, 113408. doi:10.1016/j.socscimed.2020.113408
- Steinert, S. (2020). Corona and value change. The role of social media and emotional contagion. *Ethics and Information Technology*. doi:10.1007/s10676-020-09545-z
- Storopoli, J., Mesch, G.S.(2020). Confidence in social institutions, perceived vulnerability and the adoption of recommended protective behaviors in Brazil during the COVID-19 pandemic, *Social Science & Medicine*, <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113477>.
- Sun van der Heide, I., Wang, J., Droomers, M., Spreeuwenberg, P., Rademakers, J., Uiters, E.(2013). The relationship between health, education, and health literacy: results from the Dutch adult literacy and life skills survey. *J Health Commun.* 18:172–84. doi: 10.1080/10810730.2013.825668
- Tabachnick, B. G., & Fidel, L. S. (2013). Using Multivariate Statistics (6th ed.), p. 86-91. Boston: Pearson
- Taberero C, Castillo-Mayé'n R, Luque B, Cuadrado E. (2020). Social values, self- and collective efficacy explaining behaviours in coping with Covid-19: Self-interested consumption and physical distancing in the first 10 days of confinement in Spain. *PLoS ONE* 15(9): e0238682. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0238682>

- Tang C.S.K., Wong C.Y. (2003). An outbreak of the severe acute respiratory syndrome: predictors of health behaviors and effect of community prevention measures in Hong Kong, China. *Am J Public Health*. 93:1887-1888
- Tannenbaum, M. B., Hepler, J., Zimmerman, R. S., Saul, L., Jacobs, S., Wilson, K., et al. (2015). Appealing to fear: a meta-analysis of fear appeal effectiveness and theories. *Psychol. Bull.* 141, 1178–1204. doi: 10.1037/a00 39729
- Tomczyk, S., Rahn, M. & Schmidt, S. (2020). Social distancing and stigma: Association between compliance with behavioral recommendations, risk perception, and stigmatizing attitudes during the COVID-19 outbreak. *Front. Psychol.* 11:1821. doi:10.3389/fpsyg.2020.01821
- Trifiletti, E. Shamloo, S. E., Faccini, M., Zaka, A., (2021). Psychological predictors of protective behaviors during the Covid-19 pandemic: Theory of planned behavior and risk perception. *Journal of Community & Applied Social Psychology*. <https://doi.org/10.1002/casp.2509>
- Tuulik et. al. (2016). Rokeach's instrumental and terminal values as descriptors of modern organisation values. *International Journal of Organizational Leadership* 5(2016) 151–161.
- Van Der Velden, P.G., Contino, C., Das, M., Van Loon, P., Bosmans, M.W. (2020) Anxiety and depression symptoms, and lack of emotional support among the general population before and during the COVID-19 pandemic. A prospective national study on prevalence and risk factors. *J. Affect. Disord.*, 277, 540–548.
- Vveinhardt, J., ir Nikaitė, I. (2008) Vertybių, kaip organizacijos kultūros elemento poveikis, viešbučių darbo veiksmingumui. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr, 1 (17), p. 176-186.
- Wang, J., Pan, L., Tang, S., Ji, J. S., & Shi, X. (2020). *Mask use during COVID-19: A risk adjusted strategy. Environmental Pollution*, 115099. doi:10.1016/j.envpol.2020.115099
- Webster, R. K., Brooks, S.K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Rubin, G. J. (2020). How to improve adherence with quarantine: rapid review of the evidence, *Public Health*, Volume 182; 163-169, <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2020.03.007>.
- Wingood, G. M., & DiClemente, R. J. (2000). Application of the Theory of Gender and Power to Examine HIV-Related Exposures, Risk Factors, and Effective Interventions for Women. *Health Education & Behavior*, 27(5), 539–565. doi:10.1177/109019810002700502
- Wolf, L. J., Haddock, G., Manstead, A. S. R., & Maio, G. R. (2020). The importance of (shared) human values for containing the COVID-19 pandemic. *British Journal of Social Psychology*. doi:10.1111/bjso.12401
- Worby, C.J., Chang, H.H. (2020). Face mask use in the general population and optimal resource allocation during the COVID-19 pandemic. *Nat Commun* 11, 4049. <https://doi.org/10.1038/s41467-020-17922-x>
- World Health Organization (WHO) (2020). Coronavirus. Paimta iš: https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1
- Yıldırım, M. & Güle, A. (2020): COVID-19 severity, self-efficacy, knowledge, preventive behaviors, and mental health in Turkey, *Death Studies*, DOI: 10.1080/07481187.2020.1793434

Zajenkowski, M., Jonason, P. K., Leniarska, M., & Kozakiewicz, Z. (2020). Who complies with the restrictions to reduce the spread of COVID-19?: Personality and perceptions of the COVID-19 situation. *Personality and Individual Differences*, 166, 110199. doi:10.1016/j.paid.2020.110199

Zhang, H., Chen, R., Chen, J., Chen, B. (2020). COVID-19 Transmission Within a Family Cluster in Yancheng, China. *Front. Med.*, 7, 387.

Zhang, W.R., Wang, K., Yin, L., Zhao, W.-F., Xue, Q., Peng, M., et al. (2020). Mental health and psychosocial problems of medical health workers during the COVID-19 Epidemic in China. *Psychother. Psychosom.* 89, 242–250. doi: 10.1159/000507639

Zitek, E. M., & Schlund, R. J. (2020). Psychological entitlement predicts noncompliance with the health guidelines of the COVID-19 pandemic. *Personality and Individual Differences*, Volume 171, 110491. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110491>

PRIEDAI

1 priedas. *Karantino ir socialinio atsiribojimo rekomendacijų laikymosi klausimynas (patobulinta versija)*

Teiginys	Atsakymo variantai					
	1 (Niekada)	2 (Beveik niekada)	3 (Retai)	4 (Kartais)	5 (Beveik visada)	6 (Visada)
1. Kaip dažnai buvote dėmesingas (-a) ir stengėtės neliesti savo veido (ypač burnos, nosies ar akių)?	1	2	3	4	5	6
2. Kaip dažnai plaudamasis (-i) rankas naudojote šiltą vandenį ir muilą?	1	2	3	4	5	6
3. Kaip dažnai plovėtės ar dezinfekavote rankas grįžęs (-usi) iš lauko?	1	2	3	4	5	6
4. Kaip dažnai plovėtės ar dezinfekavote rankas po to, kai liėtėte paviršius viešose vietose?	1	2	3	4	5	6
5.* Kaip dažnai plaunantis rankas naudojote rekomenduojamą rankų plovimo techniką?	1	2	3	4	5	6
6. Kaip dažnai buvote labiau dėmesingas (-a) ir stengėtės kosint ar čiaudint prisidengti vienkartinę servetėlę arba vidinę sulenktos alkūnės pusę?	1	2	3	4	5	6
7. Kaip dažnai išėjęs (-usi) į lauką dėvėjote kaukę?	1	2	3	4	5	6

8. Kaip dažnai, būdamas (-a) lauke ar viešoje vietoje stengėtės laikytis bent 2 metrų atstumo nuo kitų žmonių?	1	2	3	4	5	6
9.* Kaip dažnai, būdamas (-a) lauke (ne patalpoje) dėvėjote kaukę taip, kad ji dengtų burną ir nosį?	1	2	3	4	5	6
10. Kaip dažnai, būdamas (-a) uždaroje viešoje patalpoje (pvz., parduotuvėje) dėvėjote kaukę taip, kad ji dengtų burną ir nosį?	1	2	3	4	5	6
11.* Kaip dažnai stengėtės apriboti buvimo žmonių susibūrimo vietose trukmę?	1	2	3	4	5	6
	1 (Niekada)	2 (Rečiau nei kartą per savaitę)	3 (1-2 kartus per savaitę)	4 (3-4 kartus per savaitę)	5 (Beveik kasdien)	6 (Kasdien)
12. Kaip dažnai dezinfekavote durų rankenas ar kitus dažnai liečiamus paviršius (pvz., telefonus, stalviršius ir t.t.)?	1	2	3	4	5	6
13. Kaip dažnai įvairius paviršius plovėte vandeniu ir muilu ar plovikliu?	1	2	3	4	5	6
14.* Kaip dažnai vėdinote patalpas?	1	2	3	4	5	6
15. Kaip dažnai matavotės temperatūrą?	1	2	3	4	5	6

16. Kaip dažnai išeidavote į lauką ar lankėtės viešose vietose nesant būtinumui?	1	2	3	4	5	6
17. Kaip dažnai eidavote į parduotuvę?	1	2	3	4	5	6
18. Kaip dažnai lankėte tėvus ar kitus giminaičius, kurie negyvena kartu?	1	2	3	4	5	6
19. Kaip dažnai susitikdavote su draugais, kurie negyvena kartu?	1	2	3	4	5	6
20. Kaip dažnai turėjote tiesioginį kontaktą su žmonėmis, kurie priskiriami didelės rizikos grupei?	1	2	3	4	5	6

Pastaba: Atlikus tiriamąją faktoriinę analizę * pažymėti klausimai buvo pašalinti.

2 priedas. *Sąlytis su liga, anketos klausimai*

Ar nuo Koronaviruso protrūkio pradžios Jums buvo darytas COVID-19 testas ir jo rezultatas buvo teigiamas, t.y. nustatyta COVID-19 infekcija?

- ' Taip
- ' Ne
- ' Nenoriu atsakyti

Įvertinkite savo būklę sirgimo COVID-19 infekcija metu (pažymėkite tinkamiausią atsakymą):

- ' Nejaučiau jokių simptomų
- ' Jaučiau tik lengvus simptomus
- ' Jaučiau vidutinio sunkumo simptomus
- ' Sirgau sunkiai, liga sukėlė komplikacijų
- ' Nenoriu atsakyti

Ar dėl COVID-19 infekcijos buvote hospitalizuotas(-a)?

- ' Taip

- ' Ne
- ' Nenoriu atsakyti

Ar kam nors iš Jums artimų ar pažįstamų žmonių buvo darytas COVID-19 testas ir jo rezultatas buvo teigiamas, t.y. nustatyta COVID-19 infekcija? (pažymėkite visus tinkamus atsakymus)

- ' Nepažįstate žmonių, kurie buvo nustatyta COVID-19 infekcija (pereiti prie tolimesnių klausimų)
- ' Šeimos nariui ar artimam žmogui, kuris gyvena kartu su Jumis
- ' Šeimos nariui ar artimam žmogui, kuris negyvena kartu su Jumis
- ' Bendradarbiui, kaimynui ar kitam pažįstamam asmeniui
- ' Kita (įrašykite): _____

Ar kas nors iš Jums artimų ar pažįstamų žmonių buvo hospitalizuotas dėl COVID-19 infekcijos?

- ' Taip
- ' Ne

Kas iš Jums artimų ar pažįstamų žmonių buvo hospitalizuotas dėl COVID-19 infekcijos? (pažymėkite visus tinkamus atsakymus)

- ' Šeimos narys ar artimas žmogus, kuris gyvena kartu su Jumis
- ' Šeimos narys ar artimas žmogus, kuris negyvena kartu su Jumis
- ' Bendradarbis, kaimynas ar kitas pažįstamas asmuo

Bendrai įvertinkite kokia dalis Jums artimų ar pažįstamų žmonių sirgo sunkia COVID-19 infekcijos forma? (pažymėkite tinkamiausią atsakymą)

- ' Niekam nepasireiškė sunki ligos forma ar buvo būdingos komplikacijos
- ' Dauguma sirgo sunkiai ar turėjo komplikacijų
- ' Visi sirgo sunkiai ar turėjo komplikacijų
- ' Labai įvairiai – vieniems buvo besimptomė ar lengva forma, kiti sirgo sunkiai

3 priedas. *Daugialypės tiesinės regresijos rezultatai prognozuojant rankų higienos rekomendacijų laikymąsi*

Nepriklausomi kintamieji	Priklausomas kintamasis			
	Rankų higiena			
	Beta (β)	p	F	R ²
Amžius	-0,002	0,000	2,558	0,244
Lytis	0,053			
Sąlytis su liga	0,046			
Savikryptingumas	-0,205			
Valdžia	-0,077			
Universalizmas	0,111			
Pasiekimai	0,074			
Saugumas	-0,571***			
Sužadınimas	-0,075			
Tradiciskumas	-0,144			
Konformizmas	-0,139			
Hedonizmas	-0,098			
Geranoriškumas	-0,034			
Sąlytis su liga x Savikryptingumas	0,330*			
Sąlytis su liga x Valdžia	0,058			
Sąlytis su liga x Universalizmas	-0,042			
Sąlytis su liga x Pasiekimai	0,013			
Sąlytis su liga x Saugumas	0,115			
Sąlytis su liga x Sužadınimas	0,129			
Sąlytis su liga x Tradiciskumas	0,064			
Sąlytis su liga x Konformizmas	0,022			
Sąlytis su liga x Hedonizmas	-0,046			
Sąlytis su liga x Geranoriškumas	-0,066			

Pastaba: *p <0,05; **p <0,01; ***p < 0,001

4 priedas. *Daugialypės tiesinės regresijos rezultatai prognozuojant asmeninės higienos rekomendacijų laikymąsi*

Nepriklausomi kintamieji	Priklausomas kintamasis			
	Asmeninė higiena			
	Beta (β)	p	F	R ²
Amžius	0,037	0,013	1,857	0,190
Lytis	0,025			
Sąlytis su liga	0,024			
Savikryptingumas	-0,065			
Valdžia	-0,038			
Universalizmas	0,149			
Pasiekimai	0,029			
Saugumas	-0,350*			
Sužadınimas	0,319**			
Tradiciskumas	0,224			
Konformizmas	0,050			
Hedonizmas	0,144			
Geranoriškumas	0,018			
Sąlytis su liga x Savikryptingumas	0,236*			
Sąlytis su liga x Valdžia	-0,021			
Sąlytis su liga x Universalizmas	-0,109			
Sąlytis su liga x Pasiekimai	0,015			
Sąlytis su liga x Saugumas	0,167			
Sąlytis su liga x Sužadınimas	-0,086			
Sąlytis su liga x Tradiciskumas	-0,079			
Sąlytis su liga x Konformizmas	-0,007			
Sąlytis su liga x Hedonizmas	-0,060			
Sąlytis su liga x Geranoriškumas	-0,101			

Pastaba: *p <0,05; **p <0,01; ***p < 0,001